

The Project Gutenberg eBook of Erämaan kansaa: Kuvauksia Pohjan periltä, by Juho Koskimaa

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Erämaan kansaa: Kuvauksia Pohjan periltä

Author: Juho Koskimaa

Release date: January 17, 2016 [EBook #50946]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERÄMAAN KANSAA: KUVAUKSIA POHJAN PERILTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

ERÄMAAN KANSAA

Kuvauksia pohjan periltä

Kirj.

JUHO KOSKIMAA

Otava, Helsinki, 1917.

Oy Kuopion Uusi Kirjapaino.

SISÄLLYS:

Viimeinen rahtikuorma.
Kimmeltävää kultaa.
Kymmenen minuuttia.
Viimeinen puu.

Iankaikkisuuden kynnyksellä.
Hyvitys.
Uutistalokkaan tytär.
Erakko.
Harha-askelia.

Viimeinen rahtikuorma.

Kuudentena päivänä lähtönsä jälkeen Alekski Ovaskainen huomasi, että hänen hevosensa alkoi kompastella ja että sen käynti oli kuin lamassa olevan kaakkurin. Ensiksi Alekski Ovaskainen luonnollisesti kiroili, niin että erämaa kajahteli, mutta sitten hän rupesi ajattelemaan ja vaiken.

Ajattelemisen, järkevä punnitseminen, ei ylimalkaan ollut Alekski Ovaskaisen vahvimpia puolia. Etupäässä hän antoi muiden ajatella omastakin puolestaan ja oli iloinen, kun sai yhden päivän kerrallaan onnellisesti kulumaan loppuun.

Kolmisen päivää sitten oli Alekski Ovaskainen yriteltyt ensi kerran ajatella. Se tapahtui majapirtissä.

"Minut saa viedä riivattu", oli hän huutanut ja lyönyt nyrkkinsä pöytään, jotta kahvikupit ja lautaset olivat tanssineet, "minut saa viedä riivattu, jos tämän jälkeen kuljetan enää ainuttakaan kuormaa, vaikka saisin kruunun kilolta ja kilometriltä."

Tupanen oli ollut täynnä hikeä, erilaisia höyryjä ja hevosenhajua — hevosten tallihan oli seinän toisella puolella — ja Alekski Ovaskaisen valtava ääni oli hukkunut muitten rahtimiesten meluun, niin ettei kukaan ollut häntä vastustanut ja hän sai panna päätöksensä täytäntöön tai olla panematta.

Mutta, tarkemmin ajatellen, mikäpä mestari hän, Alekski Ovaskainen, oli muiden rinnalla. Olihan kymmeniä muitakin, joilla oli talo ja kunnioitettava kuudennestoista manttaalinsa ja silti ikänsä elivät rahtimiehinä, sillä välin kuin kotona pellonojat kasvoivat umpeen ja kotiniitty metsittyi. Mikä muille kelpasi, se sai kelvata hänellekin.

Alekski Ovaskainen oli siis tilannut kolmannen kupin kuumaa, kermatonta kahvia, joka nykyisin maksoi kymmenen penniä kuppi, ja ryhtynyt tarkistamaan päätöstänsä. Kun kahvin asemesta olisi ollut edes naukku viinaa, niin ajatukset olisivat vähän kirkastuneet, mutta sitäpä juuri ei nyt ollutkaan.

"Täälläpäin on kansa kovin kehittymätöntä", oli Alekski Ovaskainen viimein vierustoverilleen sanonut.

"No?" oli vierustoveri kysynyt hämmästyneenä Aleksin äkillisestä neronleimauksesta, joka sai hänet moittimaan oman kotipuolensa kansaa.

"Siellä etelän puolessa ne osaavat edes tehdä sitä kotitekoista korpirojuu, tai mitä tuo nyt lienee, mutta täällä ei ole vielä kehitys niin pitkälle ehtinyt", lausui Alekski vakaumuksenaan.

"Niinpä kyllä", myönsi toinen, "mutta kuinka sinä nyt sitä tulit ajatelleeksi?"

"Minä kun aion heittää hiiteen koko tämän rahtihomman."

"Senkö viinanpuutteen vuoksi?"

"Ei, mutta muutenkin."

"No mikäs sen viisaampaa on. Kun ei miellytä, niin heittää hiiteen koko souvin."

Ja sitten oli toveri taas jäänyt katselemaan kortinlyöjiä ja kellonvaihtajia, jättäen Aleksin oman arvostelukykynsä varaan.

Yhä sakeammaksi oli savu käynyt mustassa pirtissä, jota räiskyvä takkavalkea valaisi, yhä suuremmaksi melu, kunnes toinen toisensa jälkeen kömpi lavereille käydäkseen levolle. Aleksikin oli pistäytynyt katsomassa juhtaansa, asettanut vällyt sen selkään ja palannut sitten tupaan. Hetkisen oli hän istuskellut mietiskellen ja piippuaan imeskellen, kunnes oli vuorostaan hänkin kiivennyt laverille, pannut laukkunsa päänalaiseksi, kietonut parhaimpansa mukaan lammasnahkaturkin ympärilleen ja sitten nukahtanut autuaaseen uneen.

Tästä hetkestä oli nyt kulunut kolme päivää, ja kuusi päivää oli kulunut siitä, kun Alekski Ovaskainen kuormineen oli kirkolta liikkeelle lähtenyt. Hänellä oli siis — niinkuin hän laskemalla sai selville — neljän tai viiden päivän taival edessä.

Koko taipaleella ei hän ollut kolmeen päivään nähnyt ainoatakaan elävää ihmistä. Kun hän viimeisessä asutussa majapaikassa oli herännyt, olivat hänen matkakumppaninsa jo jättäneet hänet, ja osoittautui mahdottomaksi enää heitä tavoittaa. Muutaman tunnin kuluttua oli häntä vastaan tullut tyhjen rekien kanssa palaavia rahtimiehiä, jotka kertoivat, että hänen toverinsa olivat noin peninkulman hänestä edellä. Siitä asti Alekski oli heittänyt toiveensa. Hän oli nukkunut pari tuntia yli määrän — liekö se ajattelemisen yritys siihen vaikuttanut —, mutta kun hänet oli jätetty kuin koira, niin jättäkoot. Hän tulee kyllä toimeen ominkin avuin.

Yksin hän oli hommaillut autiotuvissa, itse itselleen kahvit keittänyt ja ruuat lämmittänyt ja yksin kai hän kuormineen perille saapuisi.

Alussa hän oli toivonut, että edes joku oli suuresta roikasta jäljellejäänyt, mutta niin ei ollut tapahtunut. Ehkäpä hänen kiusakseen niin yhdessä sakissa pysyttelivät.

Alekski Ovaskaista vilutti.

Läpätunkevaa kylmää eivät voineet estää lammasnahkaturkit ja poronahkakintaat eivätkä paulakenkien päälle vedetyt suunnattomat huopatossut. Se oli alkanut jo eilen, metsässä, ja nyt se yhti yltäkseen.

Hevonenkin oli ruvennut kompuroimaan ja kompastelemaan, ja Alekski oli sille asianmukaisesti noitunut ja kiroillut. Mutta tästä ei koni ollut hyvillään; se värisi kauttaaltaan, luimisteli korvillaan ja hirahteli.

"Älähän nyt ole milläsikään", puheli Alekski, muuttaen ääntä kellossaan. "Onhan sitä ennenkin tällaisessa pakkasessa yksissä oltu ja hyvin toimeen tultu. Taipaleen päässä on talo, ja jos kunnollisesti kuljet, saat illalla lämpimät sijat ollaksesi ja kunnolliset appeet syödäksesi."

Näytti kuin hevonen olisi ymmärtänyt isäntänsä hyvänsuovan puheen, ainakin se joudutti askeleitaan ripeämpään kulkuun ja koetti voimiensa mukaan kinnata raskasta kuormaa. Alekski sen sijaan marssi kuormansa perässä, voimalla takoen käsiään yhteen ja yrittäen hyräillä laulunpätkää, jonka hän joskus oli oppinut.

Aamupäivä oli vasta kulumassa, ja pakkasen otti vain yltäkseen. Aleksin nenänpäätä kipristi ja sormien nokat olivat turtana.

"Onpa nyt oikein riivatunlainen pakkasen", tuumi hän itsekseen, "ainakin kolmisenkymmentä astetta. Mutta onpahan ennenkin sellaisia ilmoja kestetty ja pian taival laukeaa."

Ei tuulenhenkikään kulkenut valkoisen jängän yli — se vielä olisikin puuttunut. Näkymättömänä, äänettömänä pakkasen verhosi kaikki; sen läsnäolon voi vain tuntea.

Alekski Ovaskainen otti pieniä hyppyaskeleita, ne tuntuivat vähän niinkuin lämmittävän ja virkistävän. Lumi naukui, ulvoi ja narskui reen jalasten ja hevosen kavioitten alla; se oli ainoa ääni, jonka Alekski kuuli äärettömässä, toivottomassa kiveliossä. Pieniä, harmaita usvapilviä kohosi tuon tuostakin hevosen yltä, leijailivat sekunnin eläimen yläpuolella ja katosivat sitten siniseen avaruuteen — se oli ainoa liike, jonka hän näki, lukuunottamatta omaa hengitystään ja vaivalloisesti kompuroivaa juhtaansa.

Kaukana aavan laidassa häämöttivät tummat, lumenpeittämät metsät, ja metsien takana siinsivät valkoiset, lumiset tunturit, joiden huippuja, niitä ympäröivän usvan takia, ei silmä kyennyt erottamaan.

Äkkiä Aleksia värisytti koko olemukseltaan pari — kilometriä kestäisi vielä valkoista, toivottoman tasaista aavaa, sitten alkaisi nousu tunturinrinnettä ylös. Tuossa se oli kuin hänen edessään, käden ulottuvissa, ikäänkuin sanoen: "Nouskaapa nyt, veikkoset!"

"Jouduppas nyt, Liinoo", puheli Alekski hevoselleen. "Kun tuon yli onnellisesti päästään, ollaankin talossa."

Mutta elukka pysähtyi. Hirnahti, käänsi päätään ja tapaili olkapäätänsä. Se ikäänkuin kokosi voimia ja lähti sitten taas kärsivällisesti kulettamaan kuormaa.

"Kyllä totisesti heitän tämän homman", mutisi Alekski, "kun vain onnellisesti kirkolle päädyn. Palttua annan heidän sotatarpeilleen." Ja hevoselleen hän ääneen lausui: "Tämä onkin viimeinen reisu, Liinoo. Kun kotiin taas tullaan, pääset eläinlääkärillä käymään ja sitten saat levähtää."

Hevonen ei ottanut kuullakseen Aleksin puheita, vaan kulki tynesti eteenpäin, ja Aleksilla oli taas aikaa verrata tukin- ja rahdinajoa, tietysti edellisen eduksi.

"Jos minä jonnekin menen", päätti hän, "niin tukinajoon lähden. Siellä saa edes järjestää hommat

jotakuinkin oman mielensä mukaan, mutta palaapa täällä taipaleelta takaisin..."

"Näin iankaikkisen pitkät matkat vielä", jatkoi hän tovin kuluttua ja aikoi sytyttää piippuaan, mutta huomasi samassa, etteihän sitä muutaman savun takia kannata palelluttaa kypäliään.

Sitten alkoi hän taas heilutella käsiään ja ottaa hyppyaskelia, ja ennenkuin hän oikein älysikään, painui tie metsikköön. Pakkanen tuntui nyt, metsikössä, vähän heltiävän, ilma tuntui käyvän lauhkeammaksi ja Alekski tunsu jotain ilon tapaista. Hevosenkin askeleet kävivät nopeemmiksi kuin asken.

Mutta edessä oli nyt tunturin pitkä, ikuiselta näyttävä rinne; näin läheltä ei kyennyt enää edes erottamaan lakea. Se oli jossakin tuon loppumattoman rinteän takana.

Alekski seisahtui ja alkoi katsella taivaan merkkejä. Taivas oli kirkas, pilvenhattaraakaan ei näkynyt missään. Pyryä ei siis ollut tulossa, sen takia uskalsi kyllä tunturille, mutta yksi oli, joka pelotti: tunturin erottamaton, ikuinen, jäytävä viima.

Liinookin oli pysähtynyt ja korskahteli. Sitäkin pelotti tuima, talvinen tunturi. Se oli rahtikuormiin väsynyt, sitä myöskin vilutti.

"No, menehän nyt, loska, niinkuin venäläinen sanoo", kehoitti Alekski ja siveli rohkaisevasti elukkansa lautasia.

"Vastahan söit", sanoi Alekski taas hetken kuluttua, "et ruokaa ainakaan tarvitse".

Vihdoin hevonen otti kävelläkseen, kun Alekski vähän kovemmin oli sitä lyönyt kämmenellään lautaselle.

Peloittavalta tuntunut tunturille nousu alkoi. Pureva viima viilsi Aleksin kasvoja, hevonen pysähtyi ensimmäisessä vastanteessa. Edessä toljotti suuri, valkoinen alastomuus.

Hetkeksi Alekskiin meni voimakkaana kumma ajatus: purkaa kuorma tiepuoleen ja tyhjällä reellä ajaa karauttaa tunturin tuolla puolen olevaan taloon. Se ajatus valtasi hänet niin voimakkaana, yllättävänä ja käskevänä, että hän hetkeksi pysähtyi, pannaksensa aikeensa täytäntöön, mutta sitten hän hymähti, kokosi mielenlujutensa ja hopitti hevostaan käyntiin.

Elukka huohotti, mutta ei liikahantukaan.

"No, joko nyt taas!" murahti Alekski, otti reen perältä tukevan kangen ja vipusi sillä kuormaa eteenpäin. Eläin ymmärsi hyvässä tarkoituksessa annetun avun ja alkoi taas käydä omasta aloitteestaan.

Näin kiivettiin yhä korkeammalle, hevosen ottaessa askeleen kerrallaan ja miehen joka askeleella vivutessa kuormaa.

Kuta korkeammalle tultiin, sitä purevammaksi kävi kirpeä pakkanen, sitä vaikeammaksi hengittää. Joka hengenvedolla tuntui kuin sierainten seinämät jäätyisivät yhteen. Alekski huohotti väsymyksestä, mutta yhä eteenpäin hän ponnisteli, kunnes huomasi, että hänen polvissaan ja varpaissaan oli kamala kipu. Ja tuskin oltiin vielä alangossa olevien puiden tasalla.

Mutta Alekski ei hellittänyt. Yhä tarmokkaammin pakotti hän itseään ja eläintään, kyynärä kyynärältä, syli syleltä noustiin yhä ylemmäksi. Toisinaan hevonen kompastui, reki vierähti metrin taaksepäin, mutta seuraavalla otteella valloitettiin menetetty ala takaisin.

Tuo kompastelu se eniten pelotti Alekskia. Koskaan ennen ei Liinoo ollut sellaisia oireita osoittanut, ja Alekski älysi, etteivät ne olleet hyväksi.

Yhä hitaammaksi kävi kuitenkin kulku, yhä useammin täytyi huohottavan eläimen seisahtua ja Aleksin panna kankensa pönkäksi estämään reen luisumista, yhä kirpeämmäksi tuntui pakkanen käyvän ja yhä polttavammaksi tuska Aleksin polvissa ja varpaissa. Hänen kulmansa, partansa ja silmäripsensä olivat paksussa huurteessa ja usein hänen oli pakko epäillä oman näkönsä tarkkuutta. Kun päästäisiin tunturin laelle, olisivat pahimmat esteet voitettut, mutta nyt hänen täytyi epäillä, pääsisikö hän milloinkaan sinnekään asti.

Vihdoin hevonen pysähtyi. Alekski koetti saada sitä käyntiin, mutta se ei enää välittänyt hänen hoputuksestaan, ravisteli vain itseään ja pysyi itsepintaisesti paikallaan.

"Levähtäköön, kylläpähän lähtee", ajatteli Alekski, suoristi itseään ja alkoi tehdä liikkeitä pysyäkseen lämpimänä.

Hän oli noussut ehkä neljänneksen koko tunturin rinteestä, ehkei oikein sitäkään. Toivottomana hän vilkuili ympärilleen, hänen allaan oli vain ääretön, valkea aapa, reunustanaan tummat metsät. Aapojen ja metsien takana oli valkoisia tuntureita, kenties yhtä kauheita kuin nämäkin, ja kaiken yläpuolella kaareutui kylmänkalsea, teräksensininen taivas, jolle jo tähdet alkoivat syttyä.

"No, Liinoo, mennäänpä nyt taas vähäsen!" kehoitti Alekski, jota kammottava valkeus alkoi peloittaa ja vistottaa.

Liinoo koetti liikahtaa, vaan ei voinut. Sen jalat pettivät, se vaipui kontalleen. Alekski auttoi sitä pystyyn, se nousikin, mutta vapisi ja värisi koko ruumiiltaan pahemmin kuin äsken.

"Jokohan sen nyt tauti tappaa", ajatteli Alekski tuskastuneena, ja häntä itseäänkin alkoi puistattaa.

Päivä kallistui illaksi. Tähdet kävivät kirkkaammiksi, taivaankansi tummeni silmissä. Pakkanen yltyi, jos se enää voi yltyä.

"Noh, Liinoo!" yritti Alekski tuskissaan ja levitti vällyt hevosensa yli. "Menehän nyt, muuten kuolemme molemmat."

Liinoo ei enää liikahtanutkaan. Sen hengitys korisi vain ankarammin, ja joka hetki näytti siltä, kuin saisi se suonenedon.

Alekski alkoi nopeasti päästellä elukkaansa valjaista — nyt sai kuorma hänen puolestaan toistaiseksi jäädä minne tahtoi. Kylläpähän korjaaja tulee jäljestäpäin.

"Nyt lähdetään, Liinoo!"

Alekski oli nyt saanut hevosen valjaista ja yritti taluttaa sitä suitsista. Hevonen otti muutaman askeleen, mutta pysähtyi sitten paikalleen ja alkoi pureksia kuolaimiaan. Lopuksi se heittäytyi pitkäkseen lumiselle tielle.

"Liinoo! Liinoo... oh!"

Liinoo ei enää noussut. Se piehtaroi vain tiellä, ja sen kaviot potkivat irti lumimöhkäleitä ja jääkappaleita.

Aleksille tuli itku kurkkuun nähdessään hevosen tekevän loppuaan; hän kumartui sen puoleen ja koetti väkivoimalla saada sitä pystyyn, mutta peräytyi nähdessään veripilkkuja tiellä.

"Tulkaa apuun!" huusi hän minkä keuhkoista lähti, mutta kukaan ei vastannut hänen huutoonsa. Ainoastaan kolkko erämaa, kaukaiset tunturit, aavat ja metsänrannat vastasivat yksitoikkoisena, kaukaisena kaikuna: "apuun..."

"Kun joku lappalainen ajaisi ohi, niin ottaisi minut pulkkaansa", ajatteli Alekski, mutta mitään lappalaista ei osunut hänen lähettyvilleen, Liinoo vain potkaisi viimeisen kerran eikä sitten enää liikahtanut.

"Hei! Hee-ei!" huusi Alekski vielä kerran, — saattoihan joku olla lähettyvillä. Mutta nytkin vastasi vain kaiku hänen huutoonsa.

Äänettömänä hän kumartui hevosen ylitse ja koetti vierittää sitä tiensyrjään, mutta yhä polttavammaksi kävi tuska hänen omassa ruumiissaan.

"Nyt ei ainakaan sinua enää valjasteta rahtikuorman eteen", sanoi hän surullisena katsellen hevosen raatoa, "mitenkähän minun sitten käynee..."

Hän kävi vielä reestään hakemassa kirveen aseekseen, pisti lihakimpaleen turkkiinsa taskuun ja alkoi sitten vaelluksensa.

Hetkisen hän mietti mennäkö takaisin vai jatkaako samalle suunalle, jonne matka oli ollutkin, muisti samassa, että tunturin tuolla puolen on talo ja alkoi kiivetä tunturin rinnettä ylöspäin.

Minuutti minuutilta tuli hämälampi, mutta nopea kävely tuntui Aleksia virkistävän, ja nopein askelin hän hoippui eteenpäin. Häntä eivät peloittaneet sudet — olihan hänellä kirveensä. Hän tahtoi hinnalla millä tahansa päästä tunturin toisella puolella olevaan uutistaloon, jossa häntä odotti lämpö ja ruoka. Kylläpähän siellä aina joku neuvo kuorman suhteen keksitään. Se olikin viimeinen kuorma, josta hän vastasi.

Kun hän oli saavuttamaisillaan pimeässä hämöttävän aukean, jota hän arveli laeksi, valtasi hänet kaamea raukeus. Liialliset ponnistukset olivat hänen lopen uuvuttaneet.

"Ei ole kummakaan", ajatteli hän, "parempaakin miestä tässä väsyttäisi".

Mutta hän laahusti yhä eteenpäin, arvailen, mitähän ne siellä kotona sanoisivat, kun kuulisivat, että Liinoo onkin kuollut, ja millä ilveellä hän siitä vakuutusmaksun saa irti. Kotona kai ne juuri istuskelivat valkean ympärillä ennen makuullepanoaikaa ja odottavat häntä kotiin vasta ensi viikon lopulla. Siellä niillä on yllin kyllin lämpöä.

Viimein hän arvasi saavuttaneensa laen, sillä nousua ei enää tuntunut. Hirvittävä kylmyys kohtasi hänen kasvojansa, ja vaistomaisesti hän nosti kätensä suojatakseen nenäänsä ja poskiensa. Siellä täällä erotti hän harmaita kivimöhkäleitä, ja toisin paikoin osui hänen silmiinsä harmaja paasi, josta tuuli oli pyyhkäissyt lumen pois.

Mutta yhä vaativampana valtasi hänet syvä uupumus, joka tuntui valavan raskasta lyijyä jäseniin.

"Kyllä kannattaakin istahtaa hetkiseksi", arveli hän itsekseen, poikkesi syrjään tiestä ja istahti luminetokseen selällään nojaten kivipaateen.

Istuuduttuaan hän huokasi helpotuksesta. Kaikki väsymys oli kuin pois puhallettu, hänen ajatuksensa alkoivat askarrella yksinomaan iloisissa asioissa, eikä hän lainkaan tuntenut hiipivää, painavaa raukeutta. Harrastuksella, jollaista hän ei koskaan ennen ollut tuntenut, hän katseli tuikkivia tähtiä ja kirkasta linnunrataa sekä revontulia, jotka alkoivat säihkyvän, salaperäisen leikkinsä. Vihdoin hänelle hämärästi selvisi, ettei hänessä enää ollut miestä nousemaan, vaikka tahtoisikin, mutta se oli hänen mielestään samantekevää ja hän antautui unelle, kun kerran kaikki tuntui niin lämpimältä ja suloiselta.

Mutta yön tullen pakkanen tulistui, paukutteli kuusia alangossa ja kivipaasia tunturin laella, ja revontulet säihkyivät, valaisten Alekski Ovaskaisen valkoista vuodetta. Jos joku olisi vienyt tunturin laelle lämpömittarin, olisi se osoittanut 50 asteen pakkasta.

Kahden päivän kuluttua löydettiin ensin Alekski Ovaskaisen tielle jäänyt kuorma ja kuollut hevonen ja vihdoin niiden isäntä kuoliaaksi jääntyneenä, autuas hymy huulilla ja osaksi lumen peittämänä.

Kimmeltävää kultaa.

Erkki Petkula iski raskaan kuokkansa hartiaihin takaa rannan hiekkaan, niin että pikku kivet säkenöivät, ja nosti raskaan maamöhkälehen huuhdemaljakkoonsa, "vaskooliinsa".

Paahtava kesäaurinko poltti hänen selkäänsä, ihoa kirveli, hiestyneet vaatteet takertuivat kiinni hänen pakottaviin jäseniinsä, mutta sellaiseen hänellä ei ollut aikaa kiinnittää huomiota. Kun sääskien puremat alkoivat käydä liian kutkuttaviksi ja tuskallisiksi, sively hän kasvoilleen uuden annoksen väkevätuoksuista pikiöljyä ja jatkoi taas taukoamatonta, yksitoikkoista työtään.

Erkki Petkula oli vielä sillä kannalla, että hän uskoi.

Saatuaan maamöhkälehen vaskooliinsa hän siirtyi ojanreunalle, kumartui ja alkoi huuhdella. Mutta hänen polviaan vavisutti ja pakotti ja hänen täytyi polvistua. Maa väheni maljasta sitä mukaa kuin hän huuhteli; hänen kiiluvat silmänsä seurasivat tarkkaavasti ja jännityksellä hiekkamurujen ja veden vähenemistä maljasta. Viimein oli jäljellä vain pieniä kiviä, mutta — keltaista, himmeästi kimmeltävää jyvistä niiden joukossa ei ollut.

Erkki Petkula huoasti, nousi, siirtyi ylemmäksi ja iski taas hartiaihin takaa kuokkansa hiekkaperäiseen kankaaseen...

"Ellei tänään satu, sattuu huomenna, ja ellei huomenna, niin ylihuomenna..."

Hangasojan kirkas, läpikuultava vesi kimaltelee ja välkkyilee auringonpaisteessa, ja Erkki Petkulasta tuntuu, kuin nuo veitikkamaiset välkähdykset merkitsisivät ystävällistä, kehoittavaa silmäniskua hänelle.

"Yritä vaan, Erkki Petkula, kyllä tästä vielä hyvä tulee..."

Nahkapussi, johon löydetyt kultajyväset piti pantaman, heilahtelee velttona hänen vyöllään; vain muuan orpo jyvänen, viikkojen varrella löydetty, on sen pohjassa. Mutta Erkki Petkula yrittää, ja jokaiseen huuhteluun liittyy sanaton rukous, jokaiseen kuokaniskuun selittämätön toivo.

Silloin tällöin vilkaisee hän ympärilleen. Hän ei ole ainoa kullanhuuhtoja Inarin Hangasojan varrella, hän katselee, miten muut ovat onnistuneet. Mutta nämä iskevät kuokkansa maahan vakava ilme

kasvoillaan niinkuin hänkin tai matavat ja polvistuvat ojan rannalla niinkuin hänkin, löytääkseen keltaisen, himotun kultasuomun. Mitään ilonhuudahdusta tai tyytyväistä murinaa, joka merkitsisi lumotun metallin löytöä, ei kuulu, ja Erkki Petkulan rinnan täyttää jonkunlainen vahingoniloinen tyytyväisyys.

"Jos on lujassa minulla, niin lujassa on muillakin..."

Mutta jos joku toinen löytäisi suuren kultamöhkäleen ja ilosta huudahtaen katselisi sitä auringonvalossa — suivautuisiko siitä Erkki Petkula ja lähtisi nyreissään tiehensä? Ei, vaan yhä pitemmiksi hän venyttäisi jo muutenkin venyneet työpäivänsä.

"Jos hän, niin miksen minäkin..."

Tai jos hänelle itselleen sellainen menestys sattuisi, että hän vaskoolinsa pohjalta löytäisi nyrkin kokoisen kultakimpaleen, tuntisiko hän itseään silloin tyytyväiseksi, kokoaisi kompeensa ja lähtisi kotiinsa? Ei, vieläkin kiinteämmin hän työhön käsiksi kävisi.

"Onnistaa se vielä toisenkin kerran..."

Olihan täällä ennenkin onnistuttu — tai ainakin otaksuttu onnistuvan. Mitä tietäisikään kertoa valkoinen jäkäläkangas, joka näytti hymyilevän auringonpaisteessa hänen ympärillään, tai kankaalla kasvavat kuuset, jos niillä olisi suu puhua? Tai mitä olisikaan nähnyt tunturi, jonka laki kohosi tuolla Laanilan ja sääskisen notkelman takana? Ne kertoisivat niistä ajoista — jolloin suuri ja mahtava yhtiö perustettiin etsimään Lapin kätkeytyä kultaa. Silloin nousi keskelle erämaata kuin noidan iskusta suuria ja mahtavia rakennuksia, joita ympäristöllä asuvat lappalaiset ihmetellen tulivat katsomaan, ratsuteitä rakennettiin, syviä kaivoksia kaivettiin, uskottiin, toivottiin ja odotettiin, liike ja elämä kaikui ennen autiossa ja tyhjässä kivieliössä. Mutta ne kertoisivat muutakin: työmiesjoukot poistuivat, rakennukset jäivät autioiksi, ja entinen suuri, koskematon rauha vallitsi erämaassa. Rakennukset rappeutuivat, tuuli kiskoi irti kattopäälliset ja löi ruudut sisään, seinät harmaantuivat ja rapistuivat, ja vain kuljeksivat poromiehet talvisin sekä kulkijat ja kulanetsijät kesäisin käyttivät niitä asuinsijoinaan. Ammottavat kaivosaukot, risteilevät tiet, polut ja tienviitat osoittivat ainoastaan, miten erämaassa oli eletty ja mellastettu. Erämaa oli pitänyt keltaisen, jalon metallinsa, ja yhtiö oli kärsinyt suuria tappioita.

"Kaivosteollisuus ei kannata", pääteltiin, "kultaa saadaan täällä vain joista huuhtomalla".

Ja sitä saatiinkin, milloin enemmän, milloin vähemmän, mutta saatiin joka tapauksessa niin paljon, että toivo enemmän löytämisestä säilyi.

Erkki Petkula kuului, kuten mainittiin, niihin, jotka uskoivat.

"Onnistaa se vielä, toisenkin kerran..."

Hän ryömi taas polvillaan pitkin ojan reunaa huljutellen maljakkoansa vedessä, ja tulos oli pieniä kiviä.

"Lujallepa ottaa..."

Hän nousi täyteen pituuteensa, oikoi selkäänsä ja kangistuneita jäseniään, sylkäisi ja pani tupakan. Johan kannattikin.

"Saitko mitään?" kuului ääni hänen takanaan.

Eräs, joka oli huomannut hänen herkeävän työstä, oli uteliaana tullut lähemmäksi.

"E-en", vastasi Erkki Petkula päätään kääntämättä.

"Mopen kaulalle näkyy menevän koko homma."

"Niin näkyy", vastasi Erkki yksikantaan ja istuutui tupruuttamaan piippuaan.

Hän ei tällä hetkellä ollut ollenkaan seuran puutteessa, jos ei muulloinkaan. Mutta toinen ei näyttänyt myöskään pitävän erikoista kiirettä työnsä jatkamiseen, vaan voiteli naamansa pikiöljyllä, saadakseen haastella sääskiltä rauhassa, sytytti piippunsa ja istuutui Erkkiä vastapäätä.

"Heinäaikakin se alkaa olla käsissä", aloitti hän keskustelua, vedettyään muutamia henkisavuja.

"Alkaa", vastasi Erkki, vaikkei ollut koko asiaa ajatellut.

"Aiotko mennä kotiin heinäntekoon?"

"Enpä tiedä..."

Vedettyään muutamia savuja ja ajettuaan sääsket pois kasvoiltaan jatkoi hän ikäänkuin selitykseksi:

"Kaipa nuo saavat ne korjatuksi ilman minuakin..."

"Niinpä kyllä... mikä siinä olisi..."

Toisella oli nähtävästi jotain sanomista Erkille, koskapa hän tuon tuostakin avasi suunsa puhuakseen, mutta luopui aikomuksestaan ja veteli savuja aivan kuin tarkemmin miettiäkseen sanottavaansa.

"Niin, kolmisen viikkoahan sitä on taas ryömittä Hangasojan partaita", aloitti hän vihdoinkin ja katsahti Erkkiin kuin kysyäkseen, oliko oikeassa.

Mutta Erkki ei vastannut mitään, imi vain piippuansa ja katseli valkeaa kangasta, josta sieltä täältä, pieninä tilkkuina, punakeltainen hiekka paistoi esiin.

"Montako grammaa sinä olet saanut?" kysyi toinen viimein suoraan, nähtyään, ettei Erkkiä saa puheen alkuun.

Erkki sylkäisi perusteellisen syljen ja mietti hetkisen ennenkuin vastasi.

"Kymmenisen..." virkkoi hän sitten.

"Ja minä vaivaiset kahdeksan. Ei tämä kannata. Tuskin päivän ruokaa ansaitsee..."

"Olisihan voinut sattua paremminkin", virkahti Erkki epävarmasti, ja näytti siltä, kuin hän heräisi mietteistään.

"Sattua! Sattumisen varassa on koko tämä homma. Kymmenen grammaa ja kolme viikkoa — — se on... odotahan nyt,... nykyisen kullanhinnan mukaan kolmekymmentäneljä markkaa viisikymmentä penniä. Puulaakin töissäkin olisi tällä ajalla ansainnut vähimmäisessä laskussa satasen markkaa, ja se olisi ollut varmaa tuloa... Tässä olisi voinut jäädä vieläkin vähemmälle kuin kahdeksan grammaa, niinkuin minä..."

"Tai saada sata grammaa", keskeytti Erkki välähdys silmissään.

"Sata grammaa kultaa kahdessa tai kolmessa viikossa", jatkoi hän sitten, melkein innostuen. "On sellaista sattunut monastikin."

"Miksipäs ei. Mutta saman arvon minä panen koko tälle huuhtomiselle kuin korttipelille..."

"No jos siinäkin voittaa", naurahti Erkki, "niin mikäpä on ollakseen."

"Ei", sanoi toinen tuokion kuluttua päättäväisesti, "pois minä lähden..."

"Eihän kukaan sinua siitä estä, omassa vallassasihan se on. Kun ei huvita, niin paras on ottaa ja lähteä."

Toinen istui vielä hetkisen ja näytti hautovan jotakin mielessään, mutta kopisti sitten piippunsa kengänkorkoon, nousi ja poistui omalle valtaukselleen.

"Saahan tuota vielä yrittää tämän illan", sanoi hän mennessään.

"Parastahan on koettaa viimeiseen asti", murahti Erkki katsahtamattakaan poistuvaan.

Itse hän ei vielä siirtynyt paikkaansa ojan reunalle. Jäseniä ei toki pakottanut, mutta tuntui muuten niin onnettomasti raukaisevan. Ensi kertaahan hän nyt koko aikana keskellä työpäivää piti pienen lomahetken.

Auringonpolte alkoi hiukan helpottaa, puiden varjot käydä pitemmiksi, mutta yhä istui Erkki Petkula paikallaan milloin eteensä tuijottaen, milloin katsellen ympärilleen. Harhaileva porotokka tömähti esille metsiköstä, pysähtyi ja katseli suurin silmin nähdessään ihmisiä ja katosi sitten äkkiä toiselle suunnalle, kuin mistä oli tullut. Joen rannalla, hänen edessään ja hänen takanaan nousivat ja laskivat kuokat ja hakkurit säännöllisesti kuin koneet, siniset puserot näyttivät kiiltelevän ja välkähtelevän auringonpaisteessa, jotkut ryömivät polvillaan ojan reunalla, niinkuin rukoillen kullaa edessä. Sama ajatus elähdytti heitä kaikkia...

"Enemmän kultaa, enemmän kultaa..."

Tällä ajalla, kolmessa viikossa, olisi hän, Erkki Petkula, jo hyvin ennättänyt raivata Niittyvuopajan koivikon, ja siitä olisi lähtenyt heiniä moniksi vuosiksi. Karjaakin olisi ehkä voinut lisätä...

Erkki Petkula säpsähti. Vai alkoivat ajatukset kääntyä siihen suuntaan.

"Mutta olisihan voinut tällä ajalla löytää kultaa sata ellei kaksikin sataa grammaa", lohdutti hän itseään...

Eipä ollut löytynyt täyteen kymmentäkään grammaa. Mutta saattaisihan vielä löytyä... Niin saattaisikin... Ja kyllähän sen Niittyvuopajan vähemmälläkin kiireellä ennättää raivata, eihän siitä kuitenkaan tänä vuonna enää mitään lähde. Kesä se on ensi kesänäkin.

Erkki Petkula ei muistanut, että hän näin oli ajatellut joka kesä jo viisi vuotta, mutta aina oli hänessä kullankaivaja voittanut niitynraivaajan.

"Saattaa hyvinkin lykää, niin että löytää parinsadan gramman möhkäleen yhdellä kertaa, ja sen voimallahan sitten raivauttaa vaikka kaksi Niittyvuopajaa..."

Mutta Niittyvuopajan koivikko oli edelleen raivaamatta, Petkula harmaantui ja rappeutui, aidat olivat vinossa tai kerrassaan kaatuneet, mutta sitä suurta kultamöhkälettä ei löytynyt.

Hänkin, Erkki Petkula, oli ruvennut kullanhuutojaksi puhdetöikseen — pitihän jotakin hommata silloinkin, kun ei talo työmiestä tarvinnut — ja vähitellen oli kultaa hänet lumonnut. Hänellä ei ollut niinkuin monella hänen tovereistaan, jotka tuolla nyt kyykkivät, hakkasivat, kuokkivat, ryömivät ja konttasivat ojan reunalla, voimaa riistäytyä irti kullasta lumosta silloin kun talo vaati, vaan yhä hän uneksi siitä löytämättömästä kultakimpaleesta, suuresta ja kiiltävästä. Olihan ennen löydetty, miksei siis nytkin.

Mutta mitä hyödytti järkeillä, kylläpä hän selviytyi niinkuin on selviytynyt tähänkin asti.

Erkki sammutti piippunsa, polki visusti porot jäkälistöön, ojenteli vähän jäseniään ja kävi sitten työhön käsiksi.

Ilta oli jo myöhä ja sääskien surina vaisumpi, kun Erkki Petkula väsyneenä palasi yhteen noista autoista taloista, jotka suuri yhtiö aikoinaan oli muistoksi erämaahan jättänyt ja jotka nyt olivat kullanetsijäin ja kulkijain tilapäisenä asuntona. Aurinko paistoi polttamatta, viikkokauteen se ei vielä laskisi.

Hiljainen tuli tuikutti avaran pirtin liedellä, ja ummehtunut, koivuntuoksua ja ruuanhajun sekainen ilma hulmahti häntä vastaan, kun hän astui sisään. Miehillä oli tapana kerran viikossa tai useammin kantaa koivunoksia vuoteitten alustaksi.

"Kauanpa kuukit!" kuului joku murahtavan.

Erkki ei vastannut, heitti vain vehkeensä nurkkaan ja haki eväslaukkunsa esille. Jonkun teepannu oli vielä hiilloksella — kaipa hän siitä teetä saisi, ettei tarvitseisi enää palata ojalalle, kun ei ollut huomannut tuoda vettä mukanaan.

"Onko siinä enää mitään?" kysyi hän, nostaen pannua koetellakseen.

"Kyllä siinä sinulle asti on."

Kukaan ei ollut vielä nukahtanut, venyivät silmät auki makuulavoilla ja polttelivat, odottaen, että joku alkaisi puhua. Mutta kenelläkään ei tuntunut olevan haastelemisen halua, kellään ei ollut edes varastossa juttuja ja historioita.

Mies, joka oli käynyt Erkkiä puhuttelemassa, istui penkillä pöydän ääressä ja nojasi päätään käsiinsä.

"Ostaako kukaan kultaa?" kysyi hän, kun hiljaisuutta, jota vain sylkemisen läiske ja piipun kopina, kun sitä puhdistettiin, oli keskeyttänyt, oli pitkän ajan kestänyt.

"Paljonko sinulla sitä olisi?" kuului kotvan takaa perälaverin yläkerrasta.

"Mitä lienee kahdeksan yhdeksän grammaa..."

Kysyjä nousi lynkäpäilleen, vääntäytyi viimein ähkien alas ja käveli laukunsa luo, josta otti esille omatekoisen tasapaino-vaan. Sitten hän asetti kahdeksan kahdenkymmenenviidenpennin hopearahaa toiseen vaakakuppiin.

"Anna tänne se kultasi, niin punnitaan!"

Toinen avasi vyöllään riippuvan nahkapussin ja sormieli sen pohjasta kultahiekkaset.

Kullan vaakakuppi painui.

"Enemmän tässä on kuin kahdeksan grammaa", puheli ostaja lisäten viisikolmattapennisen. "Yhdeksän grammaa täsmälleen, niinkuin itse näet. Katso nyt: yhdeksän grammaa. Paljonko sinä tahtoisit?"

"No sen tavallisen..."

Toinen laski hetkisen päässään.

"Se olisi kolmekymmentä ja seitsemänkymmentä. Anna kolmellakymmenellä niin ostan."

"Olkoon", vastasi omistaja välinpitämättömästi.

"Saat kolmekymmentäyksi!" huusi joku laverista.

"Ei tämä mikään huutokauppa ole", tiuskaisi ostaja. "Annatko kolmellakymmenellä?"

"Johan minä sanoin, että olkoon."

"No siin' on rahasi!"

"Siin' on sitten kolmen viikon työn palkka", naurahti myyjä katkeransekaisesti ja pisti rahat kukkaroonsa.

"Hyvästi sitten, pojat!"

Hän nosti laukun selkäänsä ja astui ovea kohden.

"Nytkö sinä aiot mennä!" huudahti joku makuusijoilta.

"Nyt. Ei tämä lyö leiville. Paremmille ansiomaille lähden."

Hän ei edes kääntänyt päätänsä, pelosta, että joku ehkä kiusaisi häntä jäämään, vaan painui suoraa päätä ovesta kankaalle.

"Parempi sisu sillä pitää olla, joka tänne aikoo tulla", tuumivat jäljellejääneet.

"Olisi nyt edes aamua odottanut. Lähteä tuolla tavoin marssimaan yön selkään..."

"On siinäkin ajatuksen pölähdystä!"

Vähitellen vääntäytyivät miehet levolle, ja siellä täällä alkoi kuulua kuorsausta. Toiset imeskelivät vielä piippuansa ja tuijottelivat kattoa tai seurasivat huoneeseen eksyneiden sääskien lentoa, mutta yksi toisensa jälkeen laski piippunsa päänalaisen viereen ja ummisti silmänsä.

Erkki Petkula yksinään valvoi ja tuijotti tuleen, joka hetki hetkeltä hiipui hehkuvaksi hiillockseksi, tuijotti ja jyrskeli kuivattua poronlihaa.

"Niittyvuopajan koivikko on vielä raivaamatta, aidat lahoskelevat ja heinänteko-aika alkaa olla käsissä..."

"Eikä sitä onnea tuottavaa kultamöhkälettä ole vielä löytynyt..."

Hän ryyppäsi pitkän kulauksen kylmää teetä selventääkseen kiiruhtavia ajatuksiaan.

"Kotona ne tietysti kysyvät, että missäs se sinun kulanpaljoutesi on. Ei taida olla nyt enempiä kuin ennenkään..."

Erkki Petkulan valtasi toivottomuus. Kun ei ole tähän asti löytynyt, niin ei taida löytyä vastakaan.

"Ja se Niittyvuopajan koivikko..."

Hän nousi ja katseli ympärilleen epä tietoisena siitä, mitä tehdä. Äkkiä hän havahtui, rupesi kokoamaan vähiä tavaroitaan, kiinnitti kuokan laukun kielen alle, sälytti laukun selkäänsä ja vaskoolin kupeelleen ja painui ovesta ulos.

Ellei hän lähtisi, ei hän lähtisi viikkokausiin.

Ja sitten hän alkoi katkaista kymmenpeninkulmaista taivalta, joka erotti hänet kodistaan.

Hakekoot muut sen suuren kultamöhkäleen.

Kymmenen minuuttia.

Poliisikostaapeli Jaakko Juusperi, jonka erikoiseksi tehtäväksi oli asetettu viinan salamyynnin valvominen ja ehkäiseminen, oli joutunut vaikeaan, vieläpä epätoivoiseen asemaan.

Tästä häntä ei voisi pelastaa muu kuin se, että hän loppuikänsä kävisi pelkurin ja akan kirjoissa ja että kaikki viinakauppiat nauraisivat ja pitäisivät iloa hänen kustannuksellaan. Ja sellaista ei Juusperin koeteltu sisu sietänyt, ei vaikka kaula katkaistaisiin.

Niinkuin kymmenen minuutin kuluttua voi kirjaimellisesti tapahtuakin.

Kymmenen minuuttia oli nimittäin Juusperille annettu aikaa valita häpeällisen elämän ja kunniallisen kuoleman välillä. Mutta Juusperi ei olisi hetkeksikään heittäytynyt valitsemaan, ellei eräs seikka olisi siihen pakottanut: jälkeenjäävä vaimo ja kolme lasta sekä tyhjä kukkaro. Perhe ei mitenkään tulisi toimeen hänen mentyään, kun lapset vielä olivat pieniä ja saamattomia.

Niin Juusperi-paran asema oli todellakin sangen tukala.

Hän makasi poikkiteloin iljanteisella maantiellä, hevosen takajalkain ja kärrynpyöräin välissä, niin että jälkimmäinen melkein kosketti hänen paljasta kaulaansa. Hevosmiehen pienimmästäkin viittauksesta lähtisi hevonen liikkeelle, satojen kilojen painoinen kuorma vierähtäisi hänen kaulansa yli, ja — hyvästi silloin Juusperi ja sinun maallinen vaelluksesi.

Tämä kaikki oli Juusperin omaa syytä. Päivällä hän jo oli saanut vihiä siitä, että Joki-Pekan Lauri, Pohjolan suurin ja viranomaisten eniten pelkäämä viinakauppias, yön seutuviissa saapuisi kuormineen kirkolle, ollakseen jo ajoissa ennen juhla "poissa jaloista", niinkuin sanotaan. Tämän arvokkaan tiedon oli Juusperi napannut muutamasta hokmannintipoilta löyhkäävästä miesjoukosta ja oitis oli hän hypännyt pyörän selkään, vaikka kohta maa olikin iljanteella ja viima oli pureva, ja ajanut puoliväliin talotonta taivalta Joki-Pekan Lauria vastaan. Siinä oli sitten Juusperi istunut tienposkessa — Herra tiesi, miten kauan — ja väijynyt Lauria. Kuinka hän siinä sitten lieneekään kangistunut ja kontistunut — kun Joki-Pekan Lauri viimein oli tullut siinä vähää ennen puolta-yötä ja Juusperi oli rynnännyt esiin ja käynyt häneen käsiksi, oli hän joutunut tappiolle.

Ja siinä hän nyt makasi, kaula melkein kärrynpyörän alla Joki-Pekan Laurin rauhallisesti sytyttäessä piippuaan.

"Minä tiedän sinut sanasipitäväksi mieheksi, Juusperi", oli Joki-Pekan Lauri sanonut. "Vanno minulle, ettet ikinä enää häiritse minun ammattiani, tai minä annan hurahtaa ylitsesi. Saat miettiä kymmenen minuuttia; ellet siksi ole valmis, annan mennä ylitsesi."

Juusperi ei ollut vastannut mitään. Kymmenen minuuttia on sentään aikaa sekin, ja nyt se toiselta puolen tuntui melkein iankaikkisuudelta, kun se taas toiselta puolen tuntui kuluvan kuin siivillä. Hän ei hetkeäkään epäillyt, ettei Joki-Pekan Lauri panisi uhkaustaan täytäntöön. Riivatun hyvä ja tottelevainen hevonenkin sillä oli, seisoi paikallaan niinkuin naulittu käskettäessä ja meni sen tulista laukkaa kehoitettaessa. Mutta viinakauppiaillahan olikin Perä-Pohjolassa parhaimmat hevoset.

"Onko sinusta sitten kovin hauskaa istua loppuikäsi linnassa murhasta?" kysyi Juusperi viimein.

Joki-Pekan Lauri naurahti lyhyesti ja kuivasti.

"Linnassa!" toisti hän. "Nythän on yö, miekkonen! Kuka voi todistaa muuta kuin että Juusperin raato löydettiin eräänä aamuna maantiellä yliajettuna! Ei kukaan edes tiedä, kenen yliajamana."

Juusperia värisytti, vaikka hän ei vähistä vavahdellut. Mutta hän ei vastannut mitään, tuijotti vain tähtitaivasta ja seurasi otavan kiertoa.

Joki-Pekan Lauri painautui lähemmäksi uhriaan.

"Jos yrität paikaltasikaan värähtää", sanoi hän, "tai jos kuuluu kärryn kolinaa, annan heti mennä ylitsesi."

Juusperi arvasi sen sanomattakin. Hänen päässään pyöri vain kaksi asiaa: perheensä ja kysymys siitä, onko lainrikkojalle annettu sana pidettävä. Olisihan helppoa antaa Joki-Pekan Laurin vaatima lupaus ja heti päästyä kärryn alta vangita hänet. Nyt Juusperi tunsu itsellään olevan siihen voimia, äskeinen häviö oli vain johtunut tilapäisestä jäsenten kontistumisesta.

Vaadittu lause pyöri jo hänen huulillaan. Mutta nytkin, viime hetkessä, Juusperi malttoi mielensä ja vaiken. Olihan hän ennen kaikkea mies. Ja tehköön Joki-Pekan Lauri yhteiskunnalle miten paljon vahinkoa tahansa, rehellinen piti toki olla häntäkin kohtaan.

"Lupaa, ettet ikinä enää käy meidän pitäjässä, niin minä annan sinun mennä kuorminesi", sanoi hän vihdoin.

Taas Joki-Pekan Lauri naurahti. "Eihän tässä ole kysymys minun lupauksestani, vaan sinun", vastasi hän. "Eihän mikään estäisi minua vaikka paikalla ajamasta ylitsesi, mutta minä tiedän sinut sanasi mittaiseksi mieheksi."

"Sinun ammattisikin on inhottavaa", jatkoi Juusperi, "kuljet ympäri maailmaa myrkyttämässä ihmisiä ja saamassa aikaan murhia ja tappeluksia."

"Tuohon tapaan sinä et puhunut nuorempana, Juusperi. Viina kelpasi sinulle niinkuin muillekin."

"Nytpä siis tiedän, mihin se vie."

"En pakota ketään ostamaan tavaraani", sanoi Joki-Pekan Lauri röyhkeästi. "Laita niin, ettei läänissä ole yhtään ostajaa, niin en minäkään pyöri siellä vastuksinasi."

Juusperi ei taaskaan huolinut vastata.

"Sinulla on vielä viisi minuuttia aikaa järkeilläksesi", virkahti viinakauppias tuokion kuluttua, raapaisten tulitikkua ja katsoen kelloaan. "Etkö jo ala olla valmis? Katso, hevonenkin käy jo kärsimättömäksi, eikä se tiedä koskaan hyvää."

Hevonen tosiaankin hörästi korviaan ja tömähdytti jalkaansa, ja läpi Juusperin ruumiin kävi kylmä väristys, joka ei johtunut siitä, että hän takkisillaan makasi vasten iljanteista maata.

Juusperin ajatukset siirtyivät kotiin, jonne hän ei ollut lähdistään mitään ilmoittanut ja jossa häntä aamulla ehkä turhaan saatiin odottaa. Sitten hän alkoi ajatella iankaikkisuuden asiaa, mihin ajatuksiin hänet väkisinkin johti hänen yläpuolellaan välkkyilevä tähtitarha. Ja vihdoin hän alkoi muistella kulunutta elämäänsä ja tekoja, jotka olivat vielä sovittamatta, ja koko ajan tuntuivat tähdet katsovan häntä kylmästi ja pilkallisesti ikäänkuin sanoakseen:

"Siinä sinä nyt makaat, Juusperi, sinä, joka niin monessa olet herättänyt pelkoa ja kauhistusta."

Mutta samassa hetkessä Juusperista tuntui, ikäänkuin sieltä tähtien takaa Isä Jumala olisi ystävällisesti vilkuttanut hänelle silmää, sanoen: "kyllä sinä nyt, Juusperi, olet oikealla asialla", ja silloin Juusperista katosi kaikki pelko, vaikka hän tiesi, että hänellä oli vain muutamia minuutteja elämän aikaa.

"Sano minulle, Isä Jumala", ajatteli Juusperi, "tulevatko syntini suuremmiksi, jos annan tuolle miehelle väärän lupauksen, pääsen pois pinteestä ja nujerran miehen myrkkylasteineen päivineen? Siunaustahan siitä vain on."

Juusperi kavahti kuitenkin, ennenkuin oli saanut kysymyksensä onnellisesti loppuunsa.

"Kaikeaa minä tässä hupsinkin", virkahti hän itsekseen. "Väärää peliä — ei koskaan!"

"Mitä sinä sanot?" kysyi Joki-Pekan Lauri, kuullessaan Juusperin äännähtävän.

"Sanon vain itsekseni, ettei sinuakaan vastaan viitsi väärää peliä käyttää, vaikka voisin", vastasi Juusperi rauhallisesti. "Mikä minua estäisi antamasta sinulle pyytämäsi lupausta ja sitten nujertamasta sinua lasteinesi päivinesi."

"Ei mikään", myönsi Joki-Pekan Lauri melkein lämpimästi. "Sanoinhan sinut jo sanasi mittaiseksi mieheksi, enkä muille armon aikaa antaisikaan. Mutta jouduhan jo!"

Joki-Pekan Lauri, Pohjolan mainehikkain viinatrokari, raapaisi taas tulitikkua ja katsoi kelloaan.

"Kolme minuuttia on vielä aikaa", kirkasti hän sitten.

Mutta Juusperi oli nyt voittanut takaisin peloittavan kylmäverisyytensä, ja hänen aivonsa, jotka tähän saakka olivat olleet melkein turruksissa, hänen itsensä voimatta niiden ajatussuuntaa ohjata, alkoivat kuumeisesti toimia.

Tulitikun valossa hän oli ehtinyt tarkemmin havaita asemansa. Kärryipyörä kosketti hänen kaulaansa hevosen vähänkään liikahtaessa. Kun saisi päänsä vähänkään syrjään, että voisi ruumiin painolla vyörahdyttää itsensä kärryn ulkopuolelle, olisi asema pelastettu, mutta Joki-Pekan Lauri vartioi jokaista hänen pienintäkin liikettään.

Mutta olihan toinenkin keino, tosin paljon vaarallisempi, mutta keino, jota ei viinakauppias niinkään pian huomaisi.

Juusperia melkein rupesi naurattamaan, kun hän tämän keinon huomasi, ja hänen rohkeutensa lisääntyi yhä, kun hän muisti, että hänellä taskussaan oli ladattu revolveri, ase, jollaista ei Joki-Pekan Lauri hänen tietääkseen, varovaisuussyistä, koskaan kuljettanut mukanaan. Kun vain saisi Laurin hetkeksikään kääntämään huomionsa hänestä pois, olisi asia sitä myöten valmis.

"Etkö sinä suostu pidentämään miettimisaikaa muutamalla minuutilla?" kysyi Juusperi nöyrästi. "Minulla olisi vielä yksiä ja toisia punnittavia asioita."

Kysymyksen seuraus oli juuri se, mitä Juusperi oli toivonutkin. Lauri kaivoi ensiksi esille tulitikkulaatikon ja rupesi sitten hakemaan kelloaan. Ja kun Lauri raapaisi valkeaa, käytti Juusperi tilaisuutta hyväkseen ja nytkäytti äärimmäisen hiljaa ja huomaamattomasti ruumistaan niin, että kärrynpyörä, joka juuri oli ollut hänen kaulansa kohdalla, oli nyt melkein hänen rintansa kohdalla. "Eipä taida kannattaa uhrata vaarallista aikaa sinun itsepäisyytesi takia", virkkoi viinakauppias harvakseen, katsellen kelloaan. "Kaksi minuuttia on vielä aikaa, olkoon yksi lisää... Mutta mitä perk...!"

Hirvittävä kirosana kajahti mustaan yöhön. Hevonen nykäisihe ja lähti laukkaamaan, ja Joki-Pekan Lauri pudotti tulitikkunsa ja tarttui kärrynlaitaan lähtien juoksemaan perässä.

Juuri kun viinakauppias oli kelloonsa katsoen pitänyt esitelmäänsä ajasta, oli Juusperi ponnistaen voimansa äärimmilleen vetänyt polvensa koukkuun ja pyörähdyttänyt itsensä kärrynpyörien väliin. Pyörähdyksessä olivat hänen jalkansa satuttaneet hevosta ja tämä oli säikähtänyt karkuun, Juusperin jäädessä koreasti kärrynpyörien väliin vähääkään vahingoittumatta.

Uhkaavat kymmenen minuuttia olivat loppuneet jo ennen aikaansa.

Mutta pian oli Juusperikin jalkeilla ja kiiruhti tienposkessa olevan pyöränsä luo. Kärryjen kumea kolina eteni yhä nopeammin iljanteisella tiellä kirkonkylää kohden, ja Juusperi vetäisi revolverinsa esille, hyppäsi ajopelinsä satulaan ja painautui huimaavaa vauhtia perässä.

"Nyt puhellaan hiukan toista kieltä, Joki-Pekan Lauri", ajatteli hän poikiessaan voimainsa takaa. Joki-Pekan Lauri näytti myöskin tietävän, mistä oli kysymys, sillä kuta enemmän häntä ajava musta haamu läheni, sitä hurjempaa vauhtia hän koetti kiihdyttää kuulua juoksijaansa säästämättä sanoja tai ruoskaa.

Mutta kun ensimmäinen laukaus kajahti, ymmärsi Lauri, että hän tällä kerralla oli pelin hävinnyt, ja pysähdytti hevosensa, odottaen, että Juusperi pääsisi aivan hänen äärilleen.

Mutta tämä astuikin maahan muutaman askeleen päässä Laurista.

"Ajahan vain kirkkoa kohden", kehoitti Juusperi.

"Anna minun miettiä", vastasi Lauri, "annoinhan minäkin sinulle äsken armonaikaa."

"Turhaa puhetta", tiuskaisi Juusperi kärsimättömästi. "Aja eteenpäin vaan, nimismiehen pihalle, tai minä ammun."

"Kaadan kaiken viinan maahan ja lupaan, etten enää koskaan tänne tule, jos vaan annat minun mennä", vakuutti Joki-Pekan Lauri hätääntyneenä.

Juusperi mietti kotvan.

"En usko sinua enää, kolme vuotta sitten lupasit juuri samaa", sanoi hän sitten.

Joki-Pekan Laurilla ei ollut enää sanaa suuhun tulevaa.

"Ajahan vaan eteenpäin!" käski Juusperi ja sanojensa vahvistukseksi hän laukaisi ilmaan.

Hevonen pillastui ja juoksi jonkun matkaa, mutta pysähtyi tuokion kuluttua.

"Juusperi", virkkoi Joki-Pekan Lauri nöyrästi, "anna minun mennä, vannon, etten tule enää sinun piiriisi!"

"Uskoin sinua kerran, nyt en enää usko", murahti Juusperi kuivasti. "Astuhan alas kuormaltasi!"

Hiukan vastahakoisesti Joki-Pekan Lauri heitti ohjakset ja läheni Juusperia.

"Ja nyt juokse Lauri, henkesi edestä!"

Juusperi oli asettanut itsensä hevosen ja Laurin väliin revolveri yhä suunnattuna Lauria kohden ja laukaisi ilmaan. Taas hevonen vimmastui ja laukkasi tulista vauhtia, ohjaket valtoimina, kirkonkylää kohden, mutta Joki-Pekan Lauri peräytyi. Siinä silmänräpäyksessä Juusperi taas oli pyöränsä selässä ja painalsi hevosen jäljessä.

"Tule hakemaan hevonen nimismieheltä, jos uskallat", huusi hän Laurille jäähyväisiksi, tämän vastatessa hänelle kauheilla kirosanoilla.

Jonkun ajan kuluttua tavoitti Juusperi hevosen ja ohjasi sen keskellä yötä kuormineen nimismiehen pihaan.

Siihen loppuivat Joki-Pekan Laurin sankarityöt Pohjanperillä. Kuormansa, hevosesa ja ajopelinsä menettämistä hän oli kärsinyt niin suuren vahingon, ettei hän koskaan siitä toipunut. Jotkut tiesivät kertoa, että Joki-Pekan Lauri myöhemmin oli nähty ansaitsemassa rehellisellä työllä elatuksensa jossakin Ruotsin puolen sahalla, toiset väittivät, että hän vain ansaitsi uutta liike-pääomaa, kun taas kolmannet olivat varmalta taholta saaneet kuulla, että hän oli "tullut uskoon". Oli miten oli — Juusperin piirissä häntä ei sen jälkeen nähty.

Seuraavana pääsiäisenä sai nimismies kunniamerkin, ja jo aikaisemmin kirjoitettiin lehdissä hänen suuresta valppaudestaan ja tarmostaan viinarikosten syytteesensaattamisessa, mitä m.m. osoitti se, kuinka hän ajoissa osasi lähettää konstaapelin vangitsemaan Pohjolan kuuluisinta viinankuljettajaa ja kuinka mainiosti tämä oli onnistunut.

Juusperista sen sijaan ei puhuttu sanaakaan.

Se silloinen yö oli kuitenkin sirottanut muutamia hopeahapsia lisää hänen tukkaansa.

Viimeinen puu.

Lassi Pietarinpoika oli molempien poikiensa kanssa kaatamassa metsää.

Tämä Lassi Pietarinpoika asui kolmannessa polvessa Huutonientä ja oli siis sen perustajan, Tuomas Jaakonpojan, pojanpoika.

Eihän se suuri ollut, Huutoniemi, mutta kuitenkin niin suuri, että kolmessa polvessa oli elättänyt omistajansa, kun vain ymmärsi asettaa elämälleen kohtuulliset vaatimukset. Ei siinä sopinut mennä liiaksi pröystäilemään eikä levittelemään höyheniään, vaan tuli ottaa jokainen päivä kuin Jumalan armeliaasta kädestä.

Mutta olipahan sentään tultu toimeen. Melkein sata vuotta oli kulunut siitä, kun Tuomas Jaakonpoika täällä ensi kerran iski kuokanteränsä maakamaraan ja kirveensä puunrunkoon, ja siitä asti oli Huutoniemi omistajansa elättänyt. Eikä viiteenkolmatta vuoteen oltu Huutoniemen talon hevosilla vedätetty ainoatakaan rahtikuormaa eikä tukkikuormaa yhtiölle. Alussa oli tosin pitänyt tehdä hiukan rahtitöitäkin puhtaan rahan saamiseksi, sillä maa vaati paitsi työtä myöskin rahaa.

Ja yhä parempaan kuntoon olisi Huutoniemi saatu, kunhan Lassi Pietarinpojan molemmat pojat olisivat tarttuneet ohjaksiin, nuoria ja terveitä kun olivat molemmat. Eipä ollut kaukana, ettei Huutoniemestä olisi voinut tehdä kaksikin taloa.

Mutta siinäpä se lykkäsikin eteen tiukan paikan.

Lassi Pietarinpoika oksa hartiavoimin, otsansa hiessä, äsken kaatamaansa puuta ja pyyhkäisi tuon tuostakin hikeä otsaltaan puseronhihaansa.

Niin. Siinäpä se myrkyn lykkäsikin, ja nyt oli talon paras metsä menossa!

Työnsä lomassa Lassi Pietarinpoika löi syrjäsilmyksen molempiin poikiinsa, jotka äänettöminä ja ähkien puuhasivat kumpikin kulmallansa.

Vanhemman, joka isoisänsä mukaan oli kastettu Pietariksi, liikkeet olivat hitaanpuoleiset, mutta harkitut ja varmat. Kun hän iski kirveensä petäjän kylkeen, teki hän sen ikäänkuin syvästä vakaumuksesta ja periaatteesta, joka ei sietänyt tinkimistä. Hänen iskunsa olivat harvat, mutta hyvin osatut ja varmat, varmasti kaatavat. Hänestä se oikea maamies tulisi, Huutoniemen tuleva isäntä, ja maamiestä osoitti ulkomuotokin. Ei se ollut liiallisella muodon koreudella pilattu, ja vaikka vasta puolivälissä kolmeakymmentä, olivat hartiat jo hiukan kumarassa.

Toista oli Eeron, puoltatoista vuotta nuoremman veljen laita. Mies heilui kuin kuumeessa tai kuin tuli olisi polttanut kantapäitä, kunnes sitten siihen paikkaan väsyi, eikä pitkään aikaan pystynyt kunnolleen mihinkään. Ja eri meiningit sillä muutenkin oli kuin vanhemmalla veljellä. Tuskin oli mies ripiltä päässyt, niin jopahan piti olla hopeakello tikuttamassa liivin taskussa ja perät roikkalehtimassa liivin taskun suusta. Ja sitten vielä piti olla kirjava silkki kaulassa ja ties mitkä simsetit. Eri meiningit, totisesti! Aikaisin oli ruvennut kyliinkin juoksemaan, ja morsiamiakin oli jo ehtinyt olla useampia, vaikkei niistäkään sen valmiimpaa kuunaan tullut. Olikin tainnut olla vain turhaa soidinpeliä. Pietari kun oli aikoinaan sanonut, että nyt hän ottaa sen Mäkiahon Sannan, niin hän oli sen myös ottanut, eikä siinä sen pitempiä mutkia ollut ollut.

Kun olisi Eerokin älynnyt ottaa sopivan vaimon, niin olisi tämäkin hakkuu ehkä säästynyt. Mutta ne sen morsiametkin olivat olleet puettuina rimpsuihin ja pitseihin — niinkuin se Ylitalon Olgakin —, työhön ne olivat liian hienoja, ja kun tunkion näkivät, niin jo nyrpistivät nokkaansa. Olihan omantunnon velvollisuus sanoa vakaisesti ja peittelemättä, niinkuin hänkin, Lassi Pietarinpoika, oli sanonut:

— Heitä pois hyvän ilman aikana, sillä sellaisia miniöitä minä en kerta kaikkiaan talooni huoli.

Tavallista rajummin ja vähän närkästyneenä Lassi Pietarinpoika katkoi kaadetun petäjän oksia.

Taisi ollakin Eerolle paras, kun sille tuli se päänäpistö, että nyt hän ottaa ja lähtee Amerikkaan. Hän olikin, Lassi Pietarinpoika, ajatellut, että milloinkahan tuo sen keksii. Mutta kun tarkemmin ja perinpohjaisemmin asiaa ajatteli, niin taisi ollakin hyvä keksintö.

Eero oli kuitenkin sanonut jotain muutakin.

— Eiköhän olisi parasta, oli hän sanonut, että minut maksettaisiin talosta irti, niin ei ole sitten enää mitään näykeksimistä.

— Ennättänetpä saada osasi sittenkin, kun minun pääni on kaatunut, laillisessa perinnönjaossa, oli Lassi Pietarinpoika vastannut.

— Kukapa se Amerikasta käsin sellaisia asioita hoitaa?

— No hautajaisiin jos tullet.

Eero oli punastunut — oli taitanut sattua vähän kipeään paikkaan.

— Kaipa Pietari huolen pitää siitä, että omasi tulet saamaan, oli hän, Lassi Pietarinpoika, lisännyt.

— Enhän minä sitä epäile, oli Eero vastannut. — Ajattelin vain, että olisi minunkin helpompi tulla toimeen, kun ei tiedä, mikä homma eteen tulee, ja Pietarilla taas olisi vapaammat kädet, kun hän jäisi melkein kuin ainoaksi pojaksi. Olisihan se selvää peliä.

— Ehkäpä niinkin. Paljonko sinä sitten arvelisit itsellesi kuuluvan?

— Ajattelin kahdeksaatuhatta.

— Kyllä siinä nyt on vähän liikaa.

— Itsepä sen parhaiten tiedätte.

— Kuusituhattaviisisataa on aivan kylliksi.

— Saattaa olla.

— Joo. Kun sen saat, niin sinulla ei ole sitten enää mitään vaatimista.

— Mitäpä minä sitten enää...

Niin oli se asia puhuttu ja päätetty.

Mutta että Eerolle saataisiin päätetty summa, ei auttanut muu kuin käydä metsään käsiksi. Vähää myöhemmin oli Lassi Pietarinpoika itse matkustanut kirkolle tehdäkseen kaupat yhtiön konttorissa.

— No joko Huutoniemeltäkin heltiää metsää myytäväksi? oli häneltä siellä kysytty.

— Tarvitaanpahan vähän käteistä.

— Vai niin, vai sillä tavoin.

Ja hyvin ne kaupanteot olivatkin sujuneet. Metsää oli käyty arvioimassa ja pilkat isketty kaadettavien puitten kylkiin. Lopuksi oli vielä tehty sellainen sopimus eli urakka, että Lassi Pietarinpoika itse määräjän kuluessa kaadattaa leimatut rungot erikoista maksua vastaan.

— Jäähän tuosta edes vähän käteistä rahaa taloon, sanoi hän, vaikka sisimmässään olikin sitä mieltä, että työ, jonka hän poikineen oli ottanut suorittaakseen, oli jotenkin samanarvoista kuin rahdinvento.

— Mutta onpahan tuo edes omasta metsästä, lohdutti hän itseään.

Nyt oli kaatamistyö melkein lopussa, ja kuusituhattaviisisataa markkaa odotti Eeroa kaapin laatikossa heti kun työ oli loppunut. Sellainen oli sopimus. Sitten hän saa mennä minne tahtoo, jos tahtoo. Jäipä edes metsänhakuusta saatu palkka taloon.

Samassa tuli Pietari hänen luokseen kirves olalla.

"Työ on nyt melkein kuin lopussa", sanoi hän kummallisesti hymyillen.

Lassi Pietarinpoika tunsi omituisen, repäisevän tunteen sydänelänsänsä.

"Joko sitä ollaan niin pitkällä?" kysyi hän, mutta kirves teki työtä hitaammin.

"Joo. Pian Eero nyt saa Amerikanrahansa ja pesäeronsa."

"Jos asia on niinkuin sanot, niin jo tänä iltana, niinkuin sopimus on."

Pietari Laurinpoika istahti lähinnä olevalle kannolle, laski kirveen viereensä ja sytytti piippunsa.

"Kyllä se niin on, isä", sanoi hän harvakseen. "Eero juuri kaatoi viimeistä edellisen puun, ja nyt on vain jäljellä tuossa kunnaalla se, johon koko maailman Valliini hirtti itsensä. Näkyvät siihenkin iskeneen merkkinsä."

"Koko maailman Valliini" oli maankuulu jätkä, jolla kuuluu olleen jonkunlaista sivistystäkin. Kerran hän oli ollut Huutoniemessä yötä ja aamulla poistuessaan hirttäytynyt puheenaolevaan petäjään.

"Olisivatpa saaneet jättää sen leimaamatta", arveli Pietari tovin kuluttua. "Se on minusta vähän niinkuin pyhä puu, kun se jo on vienyt ihmishengen."

"Puu kuin puu", sanoi Lassi Pietarinpoika, "vaikka olisi meidän metsässämme löytynyt tukevampiakin puita. Kaadetaan pois vaan, onpahan niinkuin jonkunlainen sinetti ja kruunu Eeron edesotoille."

"Köydenpätkäkin siinä vielä roikkuu."

Lassi Pietarinpoika loi katseensa vieressä olevalle kunnaalle.

"Niinpähän näkyy", sanoi hän. "Kumma kun ei kukaan ole vielä korjannut sitä taskuunsa."

Verkalleen hän lopetti oksimisensa ja sanoi sitten mietteissään:

"Vai jo sitä ollaan niin pitkällä ja — Eerolla Amerikanrahat melkein kuin kourassa."

Mutta sitten hän näytti ikäänkuin reipastuvan ja hänen mielensä tulevan rohkeammaksi.

"Istahtakaahan te pojat", sanoi hän, "kun minä käväisen katkaisemassa tuon puun. Työn päätös on sama kuin puumerkki nimikirjoituksen alla ja se kuuluu aina isännälle. Vallankin tällaisen työn."

Eerokin siihen ehätti.

"Isä tahtoo itse kaataa viimeisen puun", selitti Pietari. "Hän sanoo, että se kuuluu isännälle."

"No jos tahtoo, niin antaa isän saada tahtonsa täytetyksi", nauroi Eero, "vaikka olisi kai täällä nuorempiakin kaatajia."

"Eipä taida enää kaatomiehiä syntyä, entiset ovat maan raossa ja toiset ovat sinne menemäisillään. Nuoret kaatajat tahtovat järjestään pyrkiä paremmille päiville Amerikkaan."

Eeron katse synkistyi, ja hänen kasvoilleen lensi tumma puna.

"Eihän tuolla Amerikassa vielä olla", sanoi hän, "ja kai sieltä poisikin pääsee. Mutta kun on puhe viimeisen puun kaatamisesta, niin eiköhän se oikeastaan kuulu minulle. Onpahan samalla kuin viimeinen kirveen isku kodin hyväksi."

"Olisin minäkin kernaasti lyönyt kirveeni viimeisen kerran puun kylkeen sinun hyväksesi", virkahti

isä. "Mutta tee tahtosi. Tuoss' on saha."

"Ei tarvita", vastasi Eero. "Kirveelläkin tuo tokeneepi."

Pitkin askelin hän harppaili kunnaan nystyrälle, ja Lassi Pietarinpoika ja hänen poikansa Pietari Laurinpoika istahtivat kaatuneelle rungolle katsomaan, miten Eero sanoi jäähyväiset kotitalonsa metsälle.

Iskut alkoivat kumahdella puun kylkeen, kaiku vastasi vaaroilta, ja puun latva tärisi ja horjahteli.

"Kyllä siinä pojassa sitä sisua on, kun vain olisi sitä kestävyyttä", tuumi isä.

"On", vahvasti poika, mutta hetken kuluttua hän lisäsi: "Olisi se saanut tuon köydenpätkän ensin pois korjata. Roikkuu ja heilahtelee niin pahasti."

Yhä enemmän horjahteli latva, yhä kiivaampana kajahti kirveen kalkatus, viimein kuului ikäänkuin valittava vingunta, joka päättyi ärjäisevään rysähdykseen, — eikä petäjänrunko enää horjahdellut ja kallistellut vaan kaatui yhtä suoraa, vinhaa vauhtia, kuin hornan voimien paiskaamana.

Isä unohti piippunsa, kurotti kaulaansa, loi kummallisen katseen vanhempaan poikaansa ja nousi seisomaan.

"Eero!" huusi hän särähtävällä äänellä.

"Eero!" toisti poika kaikuna.

Vastausta ei kuulunut. Molempien kasvot valahtivat lumivalkeiksi.

"Eero!" toisti isä uudelleen.

"Eero!" kertasi poika.

Mutta kukaan ei nytkään vastannut. Silloin isä tunsi polviensa pettävän ja hän kuiskasi pojallensa:

"Menehän katsomaan..."

"Mennään yhdessä", kuiskasi poika takaisin.

Heidän aavistuksensa oli oikea. Kaatuneen rungon vieressä makasi verissään Eero, pää haljenneena.

Amerikkaan lähtö oli loppunut alkuunsa.

Iankaikkisuuden kynnyksellä.

Herra inspehtori kiroili.

Hän oli matkalla maanmittarikokoukseen, Riestojoen tuolle puolen, edustamaan yhtiötänsä. Päivä oli jo kulunut sivu puolen, aurinko paahtoi tukahduttavan kuumana, ja hänellä oli edessään puolentoista peninkulman kävelytaival.

Vähemmästä voi jo tavallinenkin ihminen tulla tyytymättömäksi ja ruveta kiroilemaan saati sitten suuren yhtiön suuri inspehtori, joka on tottunut kuranssaamaan, komentamaan ja käskemään ja jonka vihaa köyhä uutistalokas vapisi. Ei siksi, ettei köyhä uutistalokas — jos niikseen tuli — olisi voinut höyhentää vaikka herra inspehtoriakin, vaan sen vuoksi, että suuret herrat olivat yhtä luuta kuin suden selkä ja saattoivat hyvinkin laittaa velkautuneen uutistalokkaan maantielle.

Sääsket surisivat herra inspehtorin ympärillä, pistivät joka toinen sekunti piikkinsä hänen ihoonsa ja imivät itseensä hänen punaista vertansa, lentäen sitten, punaisina pullottaen tiehensä. Hiki valuu pitkin herra inspehtorin pulleita, hyvinvoipia kasvoja, vaatteet liimautuvat kiinni hänen ruumiiseensa, ja karskit kiro sanat singahtelevat hänen suustansa, kun hän ähkien ja puhkien väänтелеe kaksitoistaleiviskäistä persoonaansa läpi sääskisen viidakon.

Askel askeleelta tuntuu päivä käyvän tukahduttavammaksi, ja edessä on vielä puolen kilometrin korkuinen Nattastunturi, jonka yli on kiivettävä.

Onnellisesti tunturin juurelle saavuttua, istuu herra inspehtori mättäälle, komentaa laukunkantajaa luokseen ja ottaa pienen "täräyksen" laukussa olevasta pullostaan. Inspehtori on siitä asti, kun nousi veneestä, joka puolen tunnin kuluttua ottanut yllämainitunkaltaisen "täräyksen", koska

se teki muka kulun keveämmäksi. Laukunkantaja, pieni, laiha, synkännäköinen mies, istuu syrjässä huohottaen ja pyyhkien puseronhihaansa hikeä laihoilta, luisevilta kasvoiltaan.

"Pane pullo laukkuun!" komentaa herra inspehtori tehden nousua. "Pitää lähteä liikkeelle, vaikka sitten luut katkeaisivat!"

Pieni, laiha, synkännäköinen mies tekee työtä käskettyä, jotain itsekseen tyytymättömästi mutisten.

"Mitä sinä tolitat?" huutaa herra inspehtori, joka jo on hienosesti humalassa eikä kärsi vastaansanomista.

Laukkumies vyöttää laukun tunnollisesti kiinni ja kopistaa tuhkaa piipustaan.

"Minä... tuota... ajattelin", vastaa hän vihdoin, viivähtäen joka sanalla, "minä... tuota... ajattelin... etteikö odotettaisi vähän, ennenkuin noustaan tunturille. Minusta tuntuu kuin olisi Herran ilma tulossa..."

"Herran ilma!" huudahtaa herra inspehtori ja alkaa nauraa hohottaen.

"Niin", vastaa pieni, synkkä mies nöyrästi.

Ilma on tunturin juurellakin tyyni ja painostava, ja tummia, synkkiä pilviä nousee Posoaavan takaa, metsänrannasta. Mutta herra inspehtori ei kiinnitä niihin huomiota, hän yltyy kiroilemaan äskeitä kauheammin, kiroo yksinkertaista kansaa, joka ei ymmärrä sähköä ja luonnonvoimia, sadattelee paatunutta taikauskkoa, joka uskoo Herraan ja Herran ilmoihin, uhkaa kepillä kurittaa koko Lapin ja sen viheliäisen, niskoittelevan kansan ja lopuksi hän sanoo, että vaikka taivas halkeaisi, niin hän sittenkin on katselmuskokouksessa tänä iltana kello viisi niinkuin määrä on.

"No mennään sitten!" myöntää laukunkantaja hiljaisesti, kumartuu ja ottaa laukun hartioilleen, mutta hänen laihat, ilmeettömät kasvonsa värähtävät oudosti.

"Me menemme, me!" päättää herra inspehtori jyrkästi, nousee ja ottaa sauvansa.

"Äläkä sinä tule vasta toilitamaan viisaammillesi!" jyrähtää hän vielä kerran pienelle miehelle, niin että tunturiseinä kertaa hänen lujat sanansa.

"No en... en", hymähtää pieni mies hiljaisesti ja alkaa raskas taakka selässään painua inspehtorin perässä koivuvyöhykettä kohti.

Jäkälä ja kuivuneet kanervat kahisevat kulkijoiden jalkain alla, kun he nousevat yhä korkeammalle tunturin loivaa rinnettä. Yhä polttavammaksi käy auringon paahde ja yhä vihaisemmiksi sääsket. Pienenä, välkähtelevänä silmänä näkyy Sompiojärven valkoinen pinta, kaukana, peninkulmien laajuisen Posoaavan takana, siintävät toiset tunturit, ja niiden huiput peittyvät harmaaseen pilvimereen.

Mutta kulkijoilla ei ole aikaa ihailla luontoa. Hiki otsasta tippuen painelevat he hartiat koukussa eteenpäin ja ylöspäin, maalinaan Nattastunturin kalju, kalsea laki. Herra inspehtori miettii, kuinka sovitaisi sanansa katselmuskokouksessa, ja laukunkantaja ajattelee sitä hetkeä, jolloin saa vuorokaudeksi laskea laukun permantoon luisevilta hartioiltaan. Silloin tällöin katkaisee suuren hiljaisuuden herra inspehtorin voimakas huudahdus, joka tavallisesti päättyy kirosanaan, kun hän jahtaa verenhimoisia sääskiä kasvoiltaan tai kompastuu risuun tai paljaaseen juurakkoon.

Vihdoin jää koivuvyöhyke selän taakse, edessä on harmaja, alati jyrkkenevä tunturin rinne, siellä täällä maata matava vaivaiskoivu tai käppyräinen katajapensas.

Sääsket häviävät, raitis ilma tuntuu hetkisen virkistävän kulkijain kuumia kasvoja, mutta vain hetkeksi. Tunturin rinteelläkään ei tunnu tuulen viima käyvän, helle valtaa kulkijan sielläkin.

"Eiköhän pysähdytä hetkeksi?" ehdottaa laukkkumies.

"Pysähdytä!" kiljaisee herra inspehtori. "Mitä perhanaa sinä oikein meinaat, mies!"

"No, ei, ei sitten", huoahtaa pieni, sitkeä mies. "Mennään vaan, mennään Herran nimessä."

Yhä lähemmäksi lakea he tulevat, kunnes heidän ympärillään on vain kivisoraa ja jättiläiskokoisia harmaakivimöhkäleitä.

Helle ei enää haittaa. Aurinko on mennyt pilven taakse, koko tunturi on ikäänkuin harmaaseen verhottu. Äskeiset synkät pilvet ovat melkein kohdalla.

Samassa välähtää ensimmäinen, kirkas salama, ja laukkkumies peräytyy askeleen. Lapin rajuilma on

tulossa.

"Pelkäätkö?" kysyi inspehtori nauraen ja kääntyi ympäri.

"En", vastaa pieni mies yksikantaan, jatkaen kulkuaan.

Jyrinä kuulostaa vielä tulevan etäältä, vaisuna, mutta kumeana ja uhkaavana.

Hetken kuluttua herra inspehtori kääntyy taas ympäri.

"Sinä et lainkaan näy osaavan ihaila luonnonvoimia, mies!" sanoo hän laukunkantajalle koettaen olla leikkisä. "Katsleppas hiukan ympärillesi!"

"Kyllä minä Herran ilman tunnen", vastaa pieni mies, keskeytymättä jatkaen kulkuaan.

Salamat risteilevät jo tiheään, tunturin rinne näytti olevan tulossa ja alati lähempää ja lähempää kuului jyrinä.

"Näky, pakana, nousevan päälle", tuumi herra inspehtori. "Vakuutanpa, että tästä tulee oikein riivatunmoinen luonnonnäytelmä."

"Tulee... tulee", myönsi pieni mies, kylmän hien virtaillessa hänen otsallaan.

He olivat jo tulleet keskelle tunturin lakea. Ilma oli käynyt peloittavaksi. Alhaalla häämöittävät metsät näyttivät vapisevan näkymättömän käden kosketuksesta, koko tunturi tuntui huokailevan ikäänkuin raskaan painon alla ja taivaankansi romotti mustana ja kellanpunaisena. Vielä ei ollut sadepisarakaan pudonnut, mutta koko luonto antoi aavistaa, että jotakin oli tulossa. Ja muutamien silmänräpäyksien kuluessa olivat tunturin juurella olleet metsät ja suot kadonneet harmaaseen, läpinäkymättömään usvaan ja molemmat matkamiehet olivat kuin pienellä saarella keskellä koko maailman käsittävää merta.

"Siellä sataa!" kuiskasi pieni mies.

"Sataa, ja sataa vallan perhanasti!" vastasi herra inspehtori, irvistyksentapaisen, pakotetun hymyn leikkiessä hänen huulillaan.

Tuskin oli hän saanut kunnollisesti lauseen loppuun, kun koko Nattastunturi tuntui vavahtavan juurillaan, hirmuinen vihurinpuuska pyyhkäisi sen selkää ja ennenkuin oli täysin oivaltanut, mitä oli tapahtunut, makasi herra inspehtori suullaan maassa.

"Älkää nousko siitä!" huusi laukunkantaja kimakalla äänellä, heitti laukkunsa syrjään ja heittäytyi pitkäkseen hänkin.

"Mitä perh...!" älähti herra inspehtori vastaan ja yritti nousta, mutta uusi tuulenpuuska lennätti hänet taas maahan, ennenkuin hän oli kunnollisesti päässyt edes käsilleenkään.

"Älkää nousko siitä!" huusi laukkumies uudelleen.

Eikä herra inspehtori enää yrittänyt nousta.

"Tämähän on kerrassaan vietävää!" huusi hän vain toverilleen.

Nyt eivät enää tuulenpuuskat lakaisseet lakea. Oli kuin taivaan voimat olisivat tahtoneet näyttää mahtiansa, kuin taivaankansi olisi auennut ja syössyt koko sisältönsä vetenä, tulena ja jyrinä vaivaiseen maahan.

Yhtiön suuren herra inspehtorin kasvot kävivät kalpeiksi kuin kuolema, ja hänen koko olentonsa värisi.

"Tule tänne!" huusi hän toverilleen, mutta toveri ei kuullut. Raivoavan luonnon ulvonta ja jyrinä voitti hänen äänensä.

"Auta minua!" huusi hän toistamiseen.

Mutta nytkään ei toveri kuullut. Valtava vuori tuntui uumeniaan myöten vapisevan.

Herra inspehtori kiemurteli tuskissaan kovalla, kivisellä vuoteellaan ja kouristeli suonenedontapaisesti kivien raoissa olevaa sammalta. Hän ei uskaltanut nostaa silmiään. Minne hän yrittikin katsoa, näki hän vain tulta ja salamoita.

Yhtäkkiä hän tunsu, ikäänkuin salama olisi lyönyt häntä itseään. Hänen vierellään halkesi

harmaakivinen paasi, hän tunsu että joku sattui hänen ohimoonsa ja että lämmin veri virtasi pitkin hänen kasvojaan.

"Herra Jumala!" pääsi häneltä väkinäisenä huudahduksena.

Mutta Herra Jumala jyrähdytteli vain ukkosta ja singahutteli välkkyviä, häikäiseviä salamoita herra inspektorin pään yli ja antoi hänen kurjana kuin mato kiemurrella kaljulla tunturilaella. Ja suuren herra inspektorin, joka oli säikytellyt kymmeniä ja satoja ihmisiä, valtasi suuri, vastustamaton kuolemanpelko, yhtenä vilahduksena oli hän näkevinään koko entisen elämänsä, ja hänen äänekäs pelkonsa muuttui sanattomaksi kauhuksi hänen kieriskellessään karulla kalliolla.

"Auta minua!" kuiskasi hän tuskin kuuluvasti kahden kaamean jyrähdyksen välissä.

"Mitä te oikein vikisette!" kuuli hän äänen sanovan vierellään ja joku tarttui hänen käteensä.

Mutta herra inspektori ei uskaltanut nostaa katsettaan, vaan makasi edelleenkin suullaan kivipaadella ja kouristeli sammalia.

"Tulkaa tänne suojaan", kehoitti ääni ja käsi tuntui vetävän häntä syrjään.

Herra inspektori mateli niin hyvin kuin voi käden vetämänä muutamia metrejä, kunnes tunsu olevansa jonkun korkean kalliopaaden suojassa.

"Kylläpä nyt tuli hätä", sanoi taas äskeinen ääni pilkallisesti, ja herra inspektori tunsu sen laukkumiehensä ääneksi; itsellään hänellä ei ollut rohkeutta avata silmiään.

Herra inspektori ei ehtinyt vastaamaan myöntävästi eikä kieltävästi. Vielä kerran leimahti huikaiseva salama, jota seurasi vuoren uumenia järisyttävä jyräys, herra inspektorin koko olento tuntui tärähtävän, jähmettyvän, koko maailma oli hänen silmissään yhtenä ainoana kammottavan punaisena salamana, sitten hän menetti tajuntansa eikä enää muistanut mitään.

Kun herra inspektori jälleen avasi silmänsä, loisti aurinko täydeltä terältä pilvettömällä taivaalla. Raivottuaan ehkä neljännestunnin oli tunturin rajuilma ohi. Ainoastaan märkä maa ja vertavuotava ohimo muistuttivat hänelle siitä, että jotakin kauheaa, ennen kokematon oli tapahtunut.

Hänen matkatoverinsa istui lähtövalmiina hänen vieressään, eikä värähdyskään hänen ilmeettömissä kasvoissaan osoittanut, että jotakin erikoista olisi tapahtunut.

"Jokohan lähdemme?" kysyi hän ainoastaan, nähdessään herra inspektorin avaavan silmänsä. "Taitaa rajuilmaakin jo olla ohi."

Herra inspektori tunsu olevansa ikäänkuin pieni lapsi, joka viime hetkessä on pelastettu jokeen suistumasta. Hän olisi tahtonut itkeä ja nauraa, mutta pohjalla oli heikkous, henkinen heikkous ja ruumiillinen heikkous.

"Kylläpä oli koko ilma", huokasi hän vieden käden ohimolleen ja vaivalla kohottautuen istumaan.

Sitten hän rupesi nenäliinasta laittamaan sidettä ohimolleen, ja kun ei toveri mitään vastannut hänen huokaukseensa, jatkoi hän hetken kuluttua:

"Elämässä sattuu kaikenlaisia olosuhteita ja tilanteita, jotka saattavat miehisen miehen muuttumaan ämmämäisen heikoksi ja naurettavaksi... Tämä esimerkiksi... Tuntuipa minusta äsken kuin olisin seisonut iankaikkisuuden kynnyksellä..."

"Vai siltä tuntui", äännähti pieni mies, ja omituinen, epämääräinen hymy värehti hänen verettömillä, ohuilla tupakanruskeilla huulillaan, "vai siltä tosiaankin pani tuntumaan..."

"Tarkoitin, että tulee ajatelleeksi asioita, joita ei ennen ole ajatellut."

"No, eihän se haittaa, kun ei sellaisia ajatuksia vaivaksi asti tule", arveli laukunkantaja, näköjään välinpitämättömästi, kohenteli ja asetteli laukkuaan ja teki lähtöä.

Näytti siltä, kuin herra inspektori vieläkin olisi halunnut puhua kantajansa kanssa, mutta tämä alkoi jo jatkaa katkennutta taivalta ja herra inspektori seurasi häntä kalpeana ja vakavana.

Ihmiset tiesivät kertoa, että herra inspektori sen jälkeen muuttui suljetuksi ja harvasanaiseksi ja että kiroileminen tykkänään unohtui.

Hyvitys.

Ääretön, suuri hiljaisuus. Ei ääntä, ei värähdystäkään missään, ei harhailevan porotokan kaparoiden kopsetta, ei pedon ulvontaa, ei pakkasen pauketta kuusikossa.

Ja kuitenkin oli luihin ja ytimiin käyvä pakkanen, pakkanen, jonka kylmyyttä ei elohopeamittari olisi kyennyt osoittamaan.

Oli kuin hän olisi seisonut ypöyksinään keskellä maailman kaikkeutta, hän yksinään suksineen, sauvoineen ja viinapulloineen, synkeät ajatukset sydämessä ja puhallellen harmajaa höyryä peskinsä kauluksen raosta kirkkaaseen ilmaan. Jostakin haljakanharmajan taivaan takaa katseli Herra Jumala häntä ja pudisteli ankarasti päätään.

"Hirveillä teillä kuljet, Kalle Kuikka, renki!"

Vähältä ettei värisyttännyt ja vapisuttanut, ja vähältä ettei heittänyt viinapulloa hankeen ja mennyt sitä tietä kauas pois, jonnekin Norjan puolelle, Ruijan kalamiesten luo.

"Joutavia!"

Hän iski sauvansa hankeen ja potkaisi eteenpäin. Oli liiaksi pakkasta, kulku oli huono, lumi helähteli kuin kylmä teräs.

"Joutavia!"

Hän ei tuntenut pakkasta kuin korkeintaan poskipäissään ja nenännipukassaan. Hänen sisimmässään kohisi ja kiehui, ja yhä voimakkaammin hän työnsi sompansa hankeen ja ponnisteli eteenpäin. Ja samalla hän kuitenkin värisi, ei vilusta eikä pelosta, vaan siitä, mitä tuleman piti.

"Kuka käski", mutisi hän itsekseen, "kuka käski hänen työntäytyä tielleni. Odotahan, kun vaan tapaam sinut, Lasse Hiipijä, odotahan..."

Ja hänen sappensa paisui sitä enemmän, kuta enemmän hän ajatteli, vanhasti hän sukeltihe kuusikkoon ja alkoi vihaisesti ponnistella vaaran rinnettä ylös.

"Hukka sinut perii, Lasse Hiipijä! Enkö minä ollut sinulle ystävä verraton, joka puolustin kolttosiasi, kun isäntä sinua haukuskeli, enkö pelastanut sinua etelän jätkien korttipukarien kynsistä, kun he olisivat sinulta kynineet vuosipalkkasi ja uhkasivat kirkkain veitsin, kun yritit heitä vastustaa. Ja mitä teit sinä, Lasse Hiipijä? Varastit hopeisen ankkurikelloni ja joit sen hinnan kirkolla. Siitä olisin saanut sinut edesvastuuseen, jos olisin tahtonut. Mutta miksipä olisin tahtonut, kun myöhemmin sen hinnan minulle sovinnolla suoritit. Linnassa istuisit, mutta nytpä et pääse edes linnaankaan, — helvetin kita sinut nielee, koko miehen, sieluineen, ruumiineen."

Yhä vinhemmin liukui suksi, lumi sujahteli ja narskui.

"Muistatko, Lasse Hiipijä, kuinka viime talvena hiiviskelit Kreetan lähettyvillä, hiiviskelit, suksuttelit ja supattelit. — 'Pysy erilläsi', sanoin minä, 'se on minun morsiameni'. Mutta pysyttelitkö? Etpä vainkaan, keväällä nähtiin sinut aamusta öin hänen aitastaan kömpivän. Ja silloin minä ajattelin, että onneksi olkoon. Oma valtansa, eihän vielä ole edes kihloja annettu, vaikka kuinka on omana pidetty. Menin kesäksi tukkijoelle ja koetin olla Kreetaa ajattelematta, vaikka sydäntä karvasteli. Karvastelkoon, ajattelin, kylläpä hän herkeää. Eihän se Kreetta ainoa nainen liene maailmassa..."

Hän ei enää edes poskissaan eikä nenänpäässään tuntenut pakkasta, päinvastoin kasvot olivat kosteana hiestä.

"Entäpä, ellen tapaakaan Lasse Hiipijää, entäpä jos hän on kiertänyt tämän paikan tai ei tule ensinkään?"

Hän pysähtyi, kuunteli ja katseli ympärilleen.

"Kyllä tulee", sanoi hän itsekseen, "tulee varmasti, kun kerran on laki ja oikeus puolellaan ja tänään hänen on tultava, jos mieli ajoissa perille päästä..."

Hän jatkoi taas kulkuaan, mutta nyt hitaammin ja tuon tuostakin ympärilleen tähystellen.

"Ja sittenkun palaan tukkijoelta, myöhään syksyllä", jatkoi hän mietteitään, "on Lasse poissa, mutta Kreetta kulkee maha melkein leukaa koskettaen..."

Kalle Kuikan silmät välähtivät, ja hän pysähtyi uudelleen, mutta iski sitten taas sauvansa kovaan

hankeen.

"Hyi saatana sentään!" kirosi hän ääneen ja ponnisteli hartiaivoimin eteenpäin.

Kalle Kuikka koetti ajatella muita asioita, sillä hän tunsu, että jos hän vielä antaisi ajatuksillensa vallan, voisi hän murhata Lasse Hiipijän, pistää huurteisen, kylmän puukkonsa hänen kylkiluittensa väliin. Sellaisesta joutuu eliniäkseen linnaan, ja sinne ei Kalle Kuikka halunnut.

Koston oli Lasse Hiipijä saapa niskaansa, mutta näkymättömän koston, joka ei rankaisisi kostajaa. Kalle Kuikka oli sitä miettinyt jo kolme viikkoa, ja kaksi viikkoa hänellä oli ollut päätös valmis.

"Älähän sure, Kreeta", oli hän sanonut entiselle morsiamelleen, "kyllä Lasse sen vielä kerran tuntee nahassaan".

Merkkillistä, ettei hän sittemminkään voinut olla hellästi ajattelematta Kreetaa, vaikka tämä oli niin rumasti menetellyt. Mutta naisväkihin tahtoo olla niin heikkoa, ja Lasse Hiipijä oli ollut niin hyvä turpavärkistään. Olihan siitä aikoinaan tykkäillyt ison Keskitalon Katrikin, miksei sitten Kreeta.

Herra tiesi, mitä Lasse oli hommaillut sen jälkeen kuin katosi palveluspaikastaan, mutta pari viikkoa sitten oli Kallen ulottuville levinnyt huhu, että Lasse tulisi huomisissa välikäräjissä esiintymään todistajana isäntäänsä vastaan poronvarkausjutussa. Kyllähän koko kihlakunta tiesi, ettei isäntä tahallaan merkitsisi omakseen toisen poroa, mutta tässä olivat pahat sormet pelissä, ja Lassen sai rahalla, mihin sitä vain ilkesi tahtoa. Ja huomisissa käräjissä piti Lassen esittämän väärä todistuksensa.

Mutta siitä ei tulisi mitään, ei kerrassaan mitään, hukkaan menisivät Lasselle annetut rahat.

"Että ilkeäisikin vielä, ryönä, tulla Kreetankin näkyviin. Vaikka miksei se tee mitä tahansa, kun vain saa tarpeeksi rahaa! Eikähän sen tarvitsisi Kreetaa katsella kuin joku tunti ja sitten taas mennä sinne, mistä on tullutkin."

Äkkiä hän pysähtyi ja kaikki hänen lihaksensa jännittyivät.

"Jokohan nyt..."

Hänen tottunut korvansa erotti poron tolvän ja ahkion jalaksen sälinän lunta vasten. Jokohan se viimeinkin olisi Lasse?

Komeastipa se olisi vääränvalantekomatkalle pantu, jos oikein porolla. Hiihtää sen olisi sopinut kuin muittenkin vertaistensa. Mutta keljujahan niitä aina onnistaa maailmassa.

Kalle lähti nopeasti hiihtämään ääntä kohti, ettei ajaja kerkeäisi sivuuttaa, ja pian hän sai kulkijan näköpiiriinsä.

Silmänräpäyksen ajan tuntui Kallesta, kuin kaikki syvyyden pirulliset voimat saisivat hänet valtaansa, ja toinen käsi tapaili vaistomaisesti leukun kahvaa, mutta jo seuraavassa hetkessä valtasi hänet viileä rauhallisuuden tunne. Nyt ei saanut näyttää vihaansa, jos mieli onnistua.

Lasse Hiipijä tolvautti poroansa pitkin vaaraa ja oli juuri sujauttamaisillaan rinnettä alas jängälle, kun hän huomasi Kallen. Hänen kasvoissaan kuvastui pelko ja kauhu, ja hän näytti aikovan kiirehtiä poroan ikäänkuin ei olisi Kallea huomannutkaan, mutta Kalle ehätti hänet.

"Hei — — Lasse — — hei!"

Lasse Hiipijä heivautti elukkaansa, muttei voinut salata hätäntymistään.

"Ka, sinäkö se siinä! Terve!"

"Terve, terve", vastasi Kalle tarkastellen, olisiko Lassella vastoin tapaansa pysyä mukana.

"No minne sinua viedään?" tiedusteli Lasse Kallen hiihdettyä lähemmäksi.

"Minua!" naurahti Kalle väkinäisesti. "Minnekäpä muualle kuin..."

Hän löi merkitsevästi poveaan, jossa litran viinapullo hölkähteli.

"Tukkijoella oppii jos jotakin", sanoi hän sitten ikäänkuin selitykseksi, "eikä se renginvirkakaan tahdo kunnolleen elättää..."

"Eipä taida", hymähti Lasse. "Vai jo heität sinäkin renginviran ja rupeat kauppiaaksi..."

"Joo", mutisi Kalle yksikantaan.

Hän ei uskaltanut katsoa Lassea silmiin, pelosta, että viha hänet saisi sellaisiin töihin, joita seuraisi kova edesvastuu.

"Sidohan ajokkaasi kanton", kehoitti Kalle kotvan odotettuaan Lassen puhuvan, "niin otetaan yksi pieni..."

"Olisikohan tuota!" empi Lasse, mutta teki äkkiä päätöksensä, ohjasi hyppelehtivän poronsa syrjään ja nousi reippaasti ahkiosta, alkaen kiinnittää poroansa puuhun.

"Tulehan sitten tänne sen pullosi kanssa, jos siellä vielä jotain on!" huusi hän Kallelle. "Täällä on kaatunut runko aivan kuin meitä varten."

"Mitähän sillä oikein on mielessä", ajatteli Kalle hiihtäessään lähemmäksi, "ja lieneeköhän sillä aseita."

"Siin' on, maista! Ei tarvitse ainetta hävetä!"

Kalle veti pullon monien mutkien kautta poveltaan ja ojensi sen Lasselle. Mutta juuri kun Lasse oli maistamaisillaan, ottikin hän pullon huuliltaan ja antoi sen takaisin Kallelle.

"Otahan itse ensin — isäntä on vieraan veroinen."

"Se pelkää jotain", ajatteli Kalle ja otti pitkän, rehellisen ryyppyn.

"Myrkkyykö luulit olevan?" kysyi hän sitten, kun oli nähnyt Lassen ryyppäävän aikamoisen kulauksen.

Lasse tuli vähän hämilleen.

"Myrkkyy! Mitä vielä! Ajattelin vain, että isäntä on vieraan veroinen."

"Se on oikein ajateltu. Ota toinen naukku. Kyllä tämä ilma toisenkin täräyksen sietää."

"Sietää."

"Sinne käräjillekö sinä nyt...?" tiedusteli Kalle, saatuaan pullon takaisin.

"Sinnehän ne haastoivat."

"Puhuhan suusi puhtaaksi. Olen minäkin nähnyt yhtä ja toista, mutta eivätpä haastaneet minua."

Lasse loi Kalleen pitkän, kysyvän katseen, mutta Kalle katseli tiukasti eteensä.

"Vai eivät haastaneet", ihmetteli Lasse istuutuen lumiselle, kaatuneelle rungolle. "Taisivat pitää sinua liian hiljaisena ja umpimielisenä..."

"Tai tyhmänä, suoraan sanoen", keskeytti Kalle, istuutuen Lassen viereen.

Lasse hätkähti.

"Tyhmänä! Mitä vielä", vakuutti hän tarmokkaasti. "Ja sitten olit isännän kanssa hyvissä väleissä..."

"Sepä siinä taisikin olla. Mutta kun ei isäntäkään haastanut omaksi todistajakseen."

"Huonosti teki, mutta niinhän se on aina tehnyt..."

"Joo. Siin' on, ota!"

Lasse ei enää ryyppänyt, vaan joi. Kalle loi pikaisen syrjäilmäyksen Lasseen, kun hän piti pulloa huulillaan, ja hänen silmänsä välähtivät salaisesti, ja kun hänen oma vuoronsa tuli, piti hän kyllä pulloa huulillaan, mutta ei maistanut pisaraakaan.

"Se on hyvää ainetta tuo", kehui Lasse, saatuaan taas pullon käsiinsä.

"Mitä sitä maksaa litra?"

"Kymmenen kruunua."

"Onpa hintaakin."

"Pitäähän se arvata sanomattakin."

Lassen silmät alkoivat jo kiilua, ja hänen puheensa kävi kerkeämmäksi.

"Lämmittävää se ryökäle on", kehui hän, ottaen taas pitkän ryyppyn. "En huomaa pakkasta ollenkaan. Rintaa melkein kuumottaa."

"Ota vaan sitä mukaa kuin miellyttää. Kyllä minulla tätä lystiä riittää."

"Vai riittää!" nauroi Lasse levein suin. "No kiitos sitten. Kyllä minulle kelpaa, jos sinulla riittää. Mutta hiukaamaan tämä rupeaa... Käyn hakemassa kuivaa lihaa..."

Lasse meni ahkiollensa ja penkoi siellä jonkun aikaa. Kun hän sitten palasi takaisin, lihapalaa jyrkien ja lumessa kaalaten, pani Kalle merkille, että hän pahasti horjahteli.

"Joko kelpaa?" kysyi Kalle, Lassen taasen istuuduttua.

"Kelpaako? Miksei kelpaa, jos sinulla vaan riittää. Ja hyvähän on, että edes jotain lystiä riittää. Sitä lystiä Kreetan kanssa ei riittänyt kauan aikaa..."

Veri hulvahti Kallen päähän, hän puri hampaitaan yhteen, ja hänen valtasi taas himo tarttua Lassea kurkkuun ja kuristaa hänet siihen paikkaan. Hän kohottautui jo istualtaan, mutta laskeutui taas.

"Ei riittänyt", kirosi hän hampaittensa raosta.

"Eikä kannata surra", lallatteli Lasse edelleen, huomaamatta, mitä hänen puheensa toiseen vaikutti ja ryyppäen pullosta kehoittamatta, "samanlaisia ne ovat kaikki, ja lintu on Kreetakin..."

"Kyllähän minä sen huomasin ja siksi annoin sen olla alallaan."

Lasse ikäänkuin selveni ja tuli järkiinsä, kuullessaan Kallen äänen.

"Pahaa se kuitenkin taisi tehdä?" kysyi hän.

"Minkä lienee tehnyt", mutisi Kalle katsoen yhä valkoiseen lumeen ja koettaen salata yltyvää palelemistaan. "Minulla oli jo toinen tyttö tiedossa."

"Vai oli", innostui Lasse, ottaen taas pitkän ryyppyn. "Pahaa se puhui Kreetta sinusta takaapäin. Liian saamattomaksi moitti."

"Yhtä kaikki, mitä semmoinen puhunee."

"Sitä minäkin. Joko sillä on lapsi?"

"Kuukauden on jo ollut."

"Ei kai se luule, että minä sen nain?"

"Tietäneehän se sen, ettet."

"En koskaan. Se on niin, että jos isäntäsi nyt saadaan poronvarkaaksi, niin tulee minusta rikas mies. Ja kyllä minä poika osaan puhua niin, että se istuu kiinni kuin täi tervassa. Sata kruunua antoi Uula, kun käräjille lähdin, ja lisää lupasi, jos isäntäsi varkaaksi saadaan. Annahan vielä sitä pulloasi!"

Juotuaan niin paljon kuin yhteen hengenvetoon voi, kumartui Lasse horjuen ja itseään pidätellen Kallen puoleen ja soperteli luottavaisesti kuin uskotulleen.

"Niillä on vanhaa riitaa, Uulalla ja isännälläsi, en tiedä oikein mistä. Kyllähän se Uulakin kälmi mies on, mutta rahaa sillä riittää, rahaa. Usko pois, että kyllä isäntäsi nyt joutuu varkaaksi..."

"Otahan tuosta!"

"Ka, yhäkö sinä vaan! Mutta se minua peloittaa, että miten minä Kreetasta selviydyn, jos vaan käräjillä tapaan. Saattaa hyvinkin annattaa ruokkohaasteen ja miksei annattaisi, pakostahan se on nähdä, kun kerran siinä talossa palvelee, missä käräjätkin pidetään. Teillähän ne pidetään?"

"Meillä. Ja isäntä itse syytettynä."

"Ja Kreetta piikana ja sinä renkinä. Ja minä ollut renkinä — joku kuukausi taaksepäin..."

"Ota rohkaisuryppy!"

"Kyllä kannattaakin. Mitä luulet Kreetan sanovan?"

"Ei se mitään sano."

"Tuhannen kun tuntuu rinta palavan."

"Mikä sen selvempää on, kuin että aukaiset rinnuksesi vaikka paitaa myöten. Takaan, että jäähtyy ja että kestät vielä toisenkin naukun."

"Kyllä minä poika aina kestän siinä, missä joku toinenkin."

Lasse Hiipijä oli jo aivan tolkuton ja koetti näyttää selvyyttään seisomalla yhdellä jalalla, mutta siitä ei tullut mitään. Hän kellistyi auttamattomasti hankeen.

"Ei tule mitään", ähki hän, kompuroiden seisoaalleen. "Annapas vielä muuan kulaus, että voimistun."

Lassen juomahimolla ei ollut äärtä ei rajaa eikä hänellä itsellään arvostelukykyä. Hän joi täysväkevää viinaa kuin vettä.

Talvinen päivä painui illaksi, tähdet syttyivät taivaalla, alkoi pimetä. Lasse havahtui.

"Ei. Taival on vielä pitkä", änkytti hän. "Täytyy lähteä."

"Pitkä on taipaleesi", myönsi Kalle, "kolmatta peninkulmaa kummallekin taholle. Aja nopeaan, pakkanen on kauhea. Nokkasi hohtaa valkeana..."

"Älä val..."

"Totta puhun. Koeta itse."

"Jumal'auta, kun et ennen sanonut..."

"Mitä minuun sinun nokkasi koskee..."

Äkkiä Lasseen näytti menevän kamala ajatus, hänen silmänsä pyörivät hirvittävästi ja hänen kätensä puristautuivat nyrkkiin, mutta retkahtivat hervottomina sivuille.

"Sinä olet juottanut tahallasi minut humalaan", ulvoi hän, "sinä olet murhannut minut..."

"En ole tehnyt sinulle mitään. Mutta mitä olet itse tehnyt, pirun sikiö...!"

Lassen kädessä välkkyi kirkas puukko ja hän horjui Kallea kohden.

"Varo itseäsi!" hihkui hän.

"Kyllä, kyllä minä varon", vastasi toinen ivallisesti ja nousi suksilleen. "Menehän nyt sinä vaan tekemään väärää valaasi ja muistele iloisia öitä viattoman tytön kanssa..."

Lasse pillahti itkuun kuin pahanpäiväinen lapsi, mutta Kalle oli jo kadonnut hänen näköpiiristään.

Kaukaa vaaran laelta Kalle Kuikka katseli, miten Lasse irroitti poronsa, horjui ja haparoi ahkioonsa ja miten poro lähti lennättämään vaaran rinnettä alas Lassen rentona retkottaessa pulkassa. Eräässä äkkimutkassa näki hän Lassen putoavan pulkasta, mutta poro jatkoi matkaansa ja tehden ison kaaren kääntyi päinvastaiseen suuntaan, pohjoiseen. Lasse nousi ylös, seurasi kompuroiden jälkiä, kaatui, nousi taas ylös, kaatui ja nousi uudelleen, kunnes jängälle päästyään, missä viimat purevimpina kävivät, taas lankesi eikä siitä enää noussut.

Hetkiseksi Kalleen iskeytyi suuri ajatus mennä auttamaan Lassea, mutta hän muisti jotain, puri hampaitaan ja tehden suunnattoman kierroksen, hiihti takaisin kotiinsa päin. Mutta pakkanen otti vain yltyäkseen.

* * * * *

Käräjillä ei käynyt selville mitään, jonka perusteella Kallen isäntä olisi voitu langettaa syylliseksi poronvarkauteen. Ihmeteltiin, minne Lasse Hiipijä oli jäänyt käräjiltä, mutta kukaan ei voinut antaa pienintäkään valaistusta.

"Kai se arasteli tänne tulla", arveltiin ja katsottiin syrjäsilmillä Kreetaa.

Kreeta puolestaan vilkuili Kallea, mutta Kalle katseli tiukasti ikkunasta ulos eikä puhunut halaistua sanaa.

* * * * *

Kun lumi jo alkoi sulaa, löydettiin Lasse Hiipijän ruumis vaaran juurelta ja vähän ylempänä tyhjä

viinapullo. Silloin arvattiin, ettei hän ollut voinut olla toikkeroimatta humalassa matkallakaan, oli tietysti eksynyt porostaan ja paleltunut kuoliaaksi. Kirkkoherra puhui perin vakavia ja varoittavia sanoja niille harvoille, jotka olivat läsnä silloin, kun Lassen ruumis kätettiin maahan, ottaen puhuvan esimerkin vainajasta.

"Kyllä siinäkin oli miestä", arvelivat ruumiintuojat Lassesta, palatessaan hautausmaalta.

"Ruveta nyt soikkarehtimaan päissään keskellä kiveä tulipalopakkasessa", jamasivat toiset, pudistaen halveksivasti päätään.

"Eivät siinä ole ruuvit lujalla."

"No eivät."

Keväämmällä sitten vihittiin Kalle ja Kreeta, ja asiantuntevat sanoivat, että kyllä se lapsi sittenkin taisi olla Kallen.

Jostakin tuntemattomasta syystä lahjoitti isäntä vastaviihitylle pariskunnalle poromerkin, joka silloin käsitti nelisenkymmentä päätä.

Uutistalokkaan tytär.

Hänen nimensä oli Anna, ja hän oli vanhin kruununuutistalokas Matti Räiskön kuudesta lapsesta, iältään kuusitoistavuotias. Isän mielestä ei Annalla ollut muuta tekemistä tässä matoisessa maailmassa kuin yskiä lakkaamatta, olla toisten tiellä ja hoidella nuorempia sisaruksiaan. Jos olisi asuttu ihmisten ilmoilla, olisi isä toimittanut Annan palvelukseen, jos tuo siihen olisi kelvannut, mutta eipä tuo missään liene oppinut ihmistapoja, kun oli melkein koko ikänsä metsän sydämessä kasvanut. Matti Räiskön uutistalosta oli nimittäin toista peninkulmaa lähimpään naapuriin ja kymmenen peninkulmaa jokitietä kirkolle, niin ettei siellä suurestikaan oltu totuttu vieraaseen seuraan. Joku ohikulkija silloin tällöin pistäytyi, joku matkoilla oleva yhtiöherra, metsänhoitaja tai maanmittari, saadakseen lasin maitoa tai kupillisen kahvia.

Sen sijaan Matti Räiskö itse oli maailmaatunteva mies. Vielä kymmenen vuotta sitten hän oli ollut yhtiön jätkänä, uittanut tukkeja keväisin ja oleksanut metsissä talvisin. Ja vaikka Perä-Pohjolassa sanoivatkin, ettei vanhasta jätkästä ole maanasujaksi, näytti Matti kuitenkin osaavan pitää hänelle uskotun leiviskän siinä kunnossa, ettei sitä häneltä pois otettu. Kirkonkylän herra metsänhoitaja tätä tietysti suuresti ihmetteli, sillä hänen tietonsa mukaan Räiskön Matti pääasiallisesti oli kulkuteillä, harjoitti viinakauppaa y.m. semmoista, ei tehnyt työtä talon hyväksi, eikä käyttänyt siihen palkattuakaan työvoimaa. Siihen hänellä ei muuten olisi ollut varojakaan, sillä hän joi tunnollisesti kaiken, minkä ansaitsikin, ja noitui ja haukkui, jos akka kysyi hänen ansioitaan. Kerran oli hän ilahduttanut väkeään tuomalla tullessaan gramofoonin, jota hän sitten soitatti juovuspäissään ollessaan, ja kuritti penikoitaan, jos nämä tahtoivat sitä sormiella. Kun gramofooni oli jonkun ajan talossa ollut, niin Matti sen kerran juovuspäissään löi seinään. Ja niin oli gramofoonin tuottama vaihtelu loppunut.

Talo pysyi kuitenkin säädetyssä kunnossa, Herra tiesi sitten, millä ihmeen voimalla. Emännän pääasiallisin tehtävä rajoittui lasten torumiseen, ja Anna oli syrjäisen mielestä parhaiten sopiva Takaharjun, Nummelan tai jonkun muun sentapaisen laitoksen potilaaksi. Sairausasioita ei kuitenkaan ollut aikaa ajatella kaukana kiveä, ja sitä paitsi, mistä ne rahat tulisivat sairastamiseen.

Anna oli, kuten sanottu, joutilain olento maan päällä, joka isänsä mielestä jouti minne tahansa ansaitsemaan leipäänsä, ettei syönyt köyhää kotiansa. Kirkonkylän herra metsänhoitaja, joka miehensä oli viettänyt Lapissa ja siis tarkoin tunsikin väkensä, oli kuitenkin hiljaisuudessa toista mieltä. Hän ei kuitenkaan puhunut mitään siitä, vaan käytti jokaista tilaisuutta sättiäkseen Matti Räisköä ja lausui peittämättä julki, mitä hän hänestä arveli.

— Sen miehen hommalla ei talo kauaakaan pysyisi kunnossa, sanoi hän, mutta sitä hän ei sanonut, kenen ansiota talon kunnossa pysyminen oli.

Tottahan oli, että Anna siivosi tuvan useasti päivässä — mistä lieneekin saanut sellaisen siisteyden hengen —, että hän hoiti lehmät ja vaali pienempiään. Erittäinkin kolmi- tai nelivuotias Antti-veli, jota vaivasi risatauti, jonka jäsenet olivat armottoman väärät ja hennot ja joka muutenkin oli kalpea kuin ruumis, oli hänen silmäteränsä. Anna ei juuri puhunut paljoa, mutta jos joku sanoi pahan sanan Antille, silloin nousivat punaiset täplät hänen poskilleen ja hän voi yltyä huutamaan. Antti taas puolestaan oli kiintynyt Annaan, kulki joka paikassa hänen jäljessään ja turvautui aina ja ainoastaan häneen.

Voi kuitenkin, ja erikoisesti syyskesän aikaan, sattua, että matkustaja poikkesi Räiskön Matin uutistaloon eikä nähnyt jälkeäkään Annasta tai Antista. Tupa sen sijaan oli ylt'yleensä syljen ja lian valtaama, navetta haisi kuin ketunsyötti, ja maito oli likaista ja rikkaista. Jos kulkija sitten oli tottunut näkemään Annaa ja kysyi emännältä — sillä harvoinhan isäntää näkyi — missä hän oli, vastasi tämä jotenkin yrmeästi: "Missä lienee retkillään."

Todellisuus oli kuitenkin siinä, että Anna oli pikkuveljensä kanssa jo pari viikkoa ollut ulkoniityllä ja tehnyt heinän. Kun hän tuli kotia, sai hän kuulla, että se oli kestänyt tarpeettoman kauan ja että häntä olisi kyllä tarvittu kotonakin, äitiään auttamassa.

"Mutta heinä olisi jäänyt tekemättä", sanoi Anna silloin.

Siihen ei vastattu mitään, mutta mulkoiltiin sitä vihaisemmin.

Kotonaan sai hän talvisin vedättää halot ja hakata puut. Se olikin hänestä hauskaa työtä, sillä hän sai silloin olla rauhassa ja viettää päivänsä rupatteleamalla Antin kanssa. Ikävintä vain oli kotiin tulo, jos isä oli sattunut käymään savotalla ja joutunut tekemisiin Tornion Pekan tai muitten viinakauppiaitten kanssa. Silloin hän aina varmasti manasi ja löi. Parasta oli, että hän joi itsensä niin tukkihumalaan, ettei kyennyt muuhun kuin nukkumaan.

* * * * *

Eräänä kesänä Anna sai omituisen päähänpiston. Oli pahin sääski-aika, kuumin ja toimeettomin aika kesästä, kun hän varusti itsensä eväillä viikoksi, otti pikku Antin ja kirveen mukaansa ja alkoi sauvoa itseään Angeljokea ylös. Se oli kapea ja huonokulkuinen joki, joka laski Luiroon, ja sitä myöten kuljettiin ulkoniitylle. Ensi kesänä sinne piti tulla tukinlasku, nelisenkymmentätuhatta puuta piti laskettaman sitä myöten Luiroon ja Luirosta Kemijokisuulle asti. Yhtiön herrat olivat käyneet väyliä katselemassa ja Matti Räiskönkin tuvassa puhelleet joen kulkukelvottomuudesta.

Anna oli yhtiöherrain kanssa täydelleen samaa mieltä. Hän sai joka kesä tuskitella joen kanssa ja tiesi tarkoin, mitä sillä kulkeminen merkitsi. Puita oli kaatunut poikki joen, ettei tahtonut alta päästä, ja jotkut olivat taittuneet ja jääneet poikkiteloin veteen makaamaan, että vene piti vetää ylitse, jos aikoi eteenpäin päästä.

Nyt, joutilaana aikana, oli kyllin tilaisuutta siivota koko joki, niin eivät esteet enää olleet vastuksina, ja kun uittokin käy ensi kesänä nopeammin, niin pääsee pikemmin erilleen uittomiehistäkin, jotka tietysti juovat ja rähisevät ja pitävät isääkin mukanaan. Tällaista ei tietystikään kukaan muu kuin yksi niistä yksinkertaisimmista olisi ajatellut, sillä maamme pohjoisimmissa kihlakunnissa ajatellaan ylimalkaan vain kuluva päivää, eikä kenenkään päähän pälkähtäisikään ruveta joen siivoukseen ilman erityistä palkkaa, kaikkein vähimmin, kun siitä olisi muillekin hyötyä. Ja vanhempansa äänekkäät ja repäisevästi lausutut varoitukset tyynesti kestäen Anna suoriusi työhön.

Hiukan vaikeahan se oli, joen siivoaminen, mutta menihän tuo kuitenkin, kun sai olla rauhassa. Tahtoi toisinaan ottaa rintaan niin kipeästi, venekin oli raskas ja Antti tahtoi itkeskellä, kun sääsket pistelivät. Mutta Annalla oli hyvät keinot pitää häntä hyvällä tuulella. Hän oli, puolittain salaa, tehnyt juuston, josta tarjosi Antille makupalan aina kun tämän yritti paha mieli vallata, ja kun hän osoitti rannalla seisovaa poroa tai katkaisi puun, joka sitten lähti kovaa vauhtia viilettämään myötävirtaa, niin se sai Antin nauramaan ja ihastuneena taputtamaan käsiään.

Viikon kuluttua oli joki perkattu niin hyvin kuin Anna heikoilla voimillaan sen saattoi tehdä, ja erilaista oli nyt perämelassa laskea kotia kohti, kun joki oli esteistä vapaa eikä tarvinnut taistella puolilahonneiden puunrunkojen ja juurakoitten kanssa. Annan isä ei kuitenkaan jaksanut ymmärtää sellaista järjenjuoksua, joka pani muitten hyväksi työtä tekemään — olihan tuosta purpahasesta toki ennenkin päästy kulkemaan — ja lisäksi ilman palkkaa. Sitä paitsi hänen terävä silmänsä oli huomannut, että vene oli joenperkkausmatkalla turmeltunut (mikäli siinä enää oli turmeltumisen varaa ollut), ja koettelemalla kävi hänelle selväksi, että myöskin kirveen terä oli tylsistynyt. Tästä hän äkämystyi ja sydäntyi.

"Sinut vie piru, ellet laita niitä kuntoon jälleen", ennusti hän mahtipontisesti, ja hänen rakas vaimonsa säesti puoliääneen:

"Turmelee vielä talon tavarat joutilaitten souveissa. Kuka ne lopuksi maksaa!"

Mutta maksu tuli ennenkuin sitä kukaan osasi aavistaakaan.

* * * * *

"Iso" itse, yhtiön suurin herra, hän joka istui kaukana kauppalassa valkoisessa kaksikerroksisessa

talossaan ja hallitsi koko yhtiötä, oli pomojensa ja kätyriensä kautta saanut kuulla Annan joenperkkaushommista. Ja tuon valtavan miehen järeät kasvot rupesivat loistamaan niinkuin aurinko ukonilman jälkeen, hän kohautti hartioitaan, asteli konttoriin ja kuiskasi jotain lähimmälle miehellensä, joka heti nyökäytti ymmärtäneen näköisenä päätänsä. Tästä oli seurauksena se, että Mutenian postimies, joka kerran kuukaudessa kulki Räiskön Matin uutistalon sivu, ensi kerran ohikulkiessaan tärkeän ja juhlallisen näköisenä astui sisälle ja sanoi:

"Täällä olisi Anna Räiskölle yksi kuitattava kirje."

Sitten hän vielä yhtä tärkeän näköisenä silmäili suurta ja juhlallista kirjekuorta.

"Joo, Annalle se on", päätti hän, "ja näky olevan puulaakin konttorista."

Äänettömyys vallitsi sillä hetkellä Räiskön Matin pirtissä, nuorin lapsikin unohti parkumisensa. Ainoastaan Annan poskille nousivat tummanpunaiset täplät, kun hän ujosti katseli postimiehen kädessä olevaa suurta kirjettä, tietämättä lainkaan sen sisällyksestä.

Viimein Räiskön Matti, joka viime päivät oli viettänyt piippua imeskellen selällään sängyssä, haukkuen talon huonoa komentoa, mutta postin astuessa sisään verkalleen noussut istumaan, tointui sen verran, että sai sanotuksi:

"Annahan tänne se kirje!"

Mutta postimies ei antanut.

"Se on Annalle osoitettu ja Annan täytyy se kuitata", vastasi hän.

"Niin sanoo asetus."

"Vai sanoo asetus niin", toisti Matti mietteissään. Sitten hän kääntyi Annaan ja karjaisi:

"Joudu siitä vetelehtimästä. Ei kai sinua voida koko päivää odottaa."

"No kyllähän tässä ehditään", lohdutti postimies sävyisästi ja otti esille kuittauskirjansa.

* * * * *

Jos "Iso" hyväntahtoisuudessaan olisi tiennyt, mikä seuraus hänen kirjeellään tulisi olemaan, niin varmaan hän olisi toista tietä toimittanut sen asianomaiselle. Kun posti oli poistunut ja isä näki kirjeestä kolme sadanmarkan seteliä vedettävän esille, selvisi hänelle, ettei Anna ollut millään tavalla rahoja ansainnut, repi kirjeen häneltä pois ja yltyi pieksämään, kun Anna alkoi itkeä. Sinä iltana kuului Räiskön Matin pirtistä vain itkua ja kiroilua ja valitusta, ja sen jälkeen alkoi Anna yskiä verta.

Anna-raukka! Hän olisi vain toimittanut Antti-veljensä kirkonkylään lääkäriille ja sitä varten pyytänyt yhtä noista suurista, komeista rahoista. Olisipahan saanut Antti edes hiukan katsella ympärilleen, ja sitä paitsi hän olisi kernaasti ostanut maitokamarin ikkunaan uutimet ja uuden vuodepeitteen. Mutta tätä ei hänen sallittu tehdä omilla rahoillaan.

Kaksi viikkoa sen jälkeen kuin posti oli pistäytynyt Räiskön Matin uutistalossa, kaatui Anna tuvan lattialle eikä enää kyennyt nousemaan. Silloin äiti päätteli, että Anna oli sairas, ja esitti isälle, että samalla kun tämä käypi viinannounnissa kirkolla, puhuisi asiasta herra tohtorin kanssa.

"Saattaahan tuosta puhua", arveli Räiskön Matti. "Etenkin kun se sillä joenperkkauksella sai rahaa, että on varaa hoitonsa maksaa. Vaikka joutavia se taitaa tuskitella."

Tietysti Räiskön Matti unohti käydä lääkärin luona, ja niin sai Anna virua tuvan loukossa, tietämättä edes syytä sairauteensa ja miten, voisi itseään hoitaa, jos olisi siihen tilaisuutta. Turhaan hän myös yritti päästä jalkeille. Joka kerran kun yritti, pettivät jalat ja hän lysähti siihen paikkaan. Lopuksi alkoivat vanhemmat melkein uskoa, että Annan sairaus ei ollut laiskuutta.

* * * * *

Kun lehdet alkoivat jo kellastua ja ilmat käydä koleiksi, saapui kirkonkylän metsäherra miehineen, ollessaan matkalla leimaustöihin.

"Missä Anna nyt on?" kysyi hän.

Viipyi kauan aikaa, ennenkuin hän sai vastausta.

"Tuollahan tuo venyy loukossa", kuului viimein vastaus. "Sanoo olevansa kipeä."

Ja siellä hän tosiaankin makasi, niinkuin viikkokausia tätä ennenkin, riekaleihin käärittynä ja likainen maitoaastia päänalaisen vieressä. Antti istui tapansa mukaan hänen vieressään ja koetti palmikoida hänen takkuisia hiuksiaan. Tuon tuostakin kumartui hän sisarensa puoleen ja nuoleskeli hänen kasvojaan. Se kai oli olevinaan suutelemista.

Syvä sääli valtasi karskin ja kopean metsäherran.

"Anna raukka", kuiskasi hän silittäen tytön hiuksia.

Sattumalta löysi hän taskustaan makeisrasian.

"Syö edes näitä!" kehoitti hän. "Ehkäpä se vähän lievittäisi yskää."

Sitten hän kääntyi isän puoleen, joka istui penkillä tupakkaa hienontaen.

"Kyllä tyttö olisi ansainnut edes puhtaamman vuoteen kuin tuollaisen läävän", sanoi hän.

"Mistäpä sen täällä laittaa."

Metsäherran huulilla pyörähti kirosana, mutta sairaan vuoksi se jäi sanomatta.

"Oletteko edes viitsineet käydä lääkärin puheilla?"

"Eipä tahdo olla aikaa joka värsyn välissä hypätä kirkollakaan", murahti Matti nostamatta edes katsettaan työstään.

Metsäherra naurahti katkerasti.

"Mitähän tekin, raukka, yhteiskunnassa oikein toimitatte!"

Räiskön Matin käsi herkesi työstä ja hänen silmänvalkuaisensa muljahtivat, muttei sanonut sanaakaan.

"Kävittehän pari viikkoa sitten meilläkin", veresti metsäherra Matin muistia. "Samalla olisi voinut pistäytyä lääkäriilläkin."

"Eipä tullut tehdyksi. Ja rahaa se sellainen maksaa."

"Mutta onhan tyttärenne hiljakkoin saanut kolmesataa markkaa", sanoi metsänhoitaja kotvan kuluttua. "Ettekö ole edes niistä käyttäneet mitään hänen hyväkseen?"

"Lienee niille muitakin reikiä, ja on tuo sen edestä syönytkin."

"Vai niin."

Metsänhoitaja istui hammasta purren, mutta ei jatkanut keskustelua. Sitten hän rupesi puhumaan Annalle hiljaisella äänellä.

"Jaksaisitko olla veneessä, jos veisin sinut kirkolle?" kysyi hän.

"Viettekö Antinkin?" kysyi Anna takaisin vienolla ja hiljaisella äänellä.

"Vien."

"Kyllä minä sitten..."

Hetkisen perästä Anna puhui taas.

"Älkää olko isälle vihainen. Ei se ole niin paha kuin miltä se näyttää..."

Herra metsänhoitaja käänsi kasvonsa pois, ja Anna alkoi taas ankarasti yskiä.

Isäntä sai viimeinkin tupakkansa hienonnetuksi ja rupesi piippu hampaissa mittelemään pirtin lattiaa.

"Luuleeko herra hosmestari, että siitä tulee eläjää?" kysyi hän viimein, sylkäisten pitkän ruskean syljen.

"Eläjää!" kertasi metsäherra vihaisesti. "Kyllä tämä teidän hoitonne on pitänyt huolen siitä, ettei hänestä enää eläjää tule, jospa muuten olisi tullutkin."

Isä luimautti vihaisen katseen vuoteeseen.

"Kauan se on jo venynytkin", jatkoi hän sitten puhettaan. "Kuudetta viikkoa. Jos minä olisin noin

helvetin sairas, niin kyllä minä tietäisin, missä tässä talossa köydenpätkä on, ja se kyllä auttaisi pois kärsimyksistä ja toisten vastuksista."

"Siunaa nyt itsesi, mies!"

Metsäherra oli karannut seisoalleen, samoin hänen työmiehensä ja hetkisen näytti siltä, kuin saisi Räiskön Matti kalliisti maksaa sanansa. Mutta viime hetkessä sai Anna heidät hillityksi.

"Ei isä tarkoita mitä hän sanoo", voihi hän. "Vaikeaksihan käy kenelle tahansa, kun on sairas varottavana."

Metsäherra ei vastannut mitään, vaan istuutui taas jakkaralle äänettömänä ja synkkänä. Vähitellen palautui pirttiin painostava hiljaisuus, emäntä toimitteli viimeisiä ilta-askareita tuon tuostakin puoliääneen sähähtäen lapsille, ja isäntä istahti rahille nojaten päätään nyrkkeihinsä. Silloin tällöin vaihtoivat metsäherran työmiehet jonkun tyytymättömän sanan keskenänsä. Vihdoin kaikki kävivät levolle, työmiehet pirtin lattialle heitetyille porontaljoille, talonväestä mikä porstuakamariin, mikä ulkokuoneiden ylisille. Ainoastaan metsäherra ei liikahtanut paikaltaan sairaan tytön vierestä, ja Antti-veli nukahti sisarensa vuoteen jalkopäähän.

Pian kuului pirtistä vain tasainen, tahdikas kuorsaus, johon silloin tällöin sekaantui sairaan vaisu valitus.

Yön hämärä laskeutui yli seudun, yli metsien, vuorten ja soitten ja yli vuolaasti virtailevan Luiron.

* * * * *

Metsäherra oli torkahtanut ja havahtui, kun kostea käsi kosketti hänen kättään. Hän ei muistanut, missä oli, ja hieroi kotvan silmiänsä. Taivaanranta ruskotti veripunaisena, kuvastuen jokeen, joka näytti virtaavan eteenpäin kuin tulivirta.

Vihdoin hän kuuli heikon äänen mainitsevan nimeään, ja silloin hän heräsi todellisuuteen.

"Anna, lapseni, mitä sinä tahdot?" kuiskasi hän kumartuen sairaan vuoteen yli.

Häntä kohtasi vain kuoleman tuskissa olevan tyttö-raukan polttava katse ja hänen kuuma, läähättävä hengityksensä, ja kaksi kylmänkosteaa kättä tarttui hänen käteensä.

"Te ette saa olla isälle vihainen", kuiskasi Anna, katsoen häntä syvään silmiin ikäänkuin vannottaakseen. "Ettehän ole... ettehän? Hän ei oikeastaan ole paha, hän on vain sellainen..."

"Kyllä minä ymmärrän, lapsiraukka..."

Kuoleva ei näyttänyt kuulevan hänen viimeisiä sanojaan, hänen katseensa herpautui ja tuli rauhalliseksi ja kaukaa tähtääväksi, vaikka kädet yhä pysyivät otteessaan.

"Antti-raukka, hänen ei tule hyvä olla, tämä ei ole oikea paikka kipeille", jatkoi Anna hetken kuluttua rauhallisemmin.

"Älä sure, tyttöseni", keskeytti metsäherra, "kyllä minä huolehdin Antista..."

Kuolevan katseessa kuvastui sanomaton ilo ja kiitollisuus.

"Sitten minun on hyvä olla", kuiskasi hän hiljaa.

Kädet irtaantuivat otteestaan ja pää painui hiljaa vuoteelle. Hengitys kävi yhä heikommaksi, kunnes sitä ei lopuksi enää kuulunut ollenkaan.

Juuri silloin nousi aurinko yli vaaran, levittäen säteensä joelle, joka nyt näytti virtaavan vilkkaammin ja iloisemmin.

Metsäherralta vaipui pää käsien varaan, ja näin hän jäi odottamaan ihmisten ylösnousua.

* * * * *

Aamulla Antti koetti saada sairasta hereille, mutta kun ei siinä onnistunut, parahti hän sydäntä vihlovaan, onttoon itkuun, joka ei tahtonut ottaa heretäkseen. Viimein hän kuitenkin vaikenä ja jäi suurin, ihmettelevin silmin katselemaan sisarvainajaansa, joka siinä makasi valkeana, silmät puoliummessa ja suu hymyyn vetäytyneenä.

"Katsohan, Annan on hyvä olla", lohdutteli metsänhoitaja. "Me viemme

Annan kirkkomaalle, ja sinä jäät minun tyköni."

Antti ei ymmärtänyt, mistä oli kysymys, vaan pisti sormen suuhunsa ja katseli vuoroin metsäherraa, vuoroin kuollutta sisartaan.

Yhtä ymmärtämättöminä, sormi suussa ja sanattomina katselivat toisiaan toiset sisarukset. Heistä oli käsittämätöntä, että heidän vanhin sisarensa nyt oli ikuisesti poissa. Vähitellen alkoivat he kuiskailla keskenään, ja kyneleet nousivat heidän silmiinsä. Emäntä alkoi liiukkella askareillaan tuon tuostakin tukahduttaen nyyhkytyksiään.

Viimein vääntäytyi sisälle isäntäkin ja istahti penkille, ruveten täyttämään piippuaan, huomaamatta mitä oli tapahtunut.

Metsäherra havaitsi velvollisuudekseen sopivalla tavalla tehdä se tiettäväksi.

"Täällä ei tarvittukaan mitään köysiä", lausui hän juontaen äänensä pehmeäksi ja rauhalliseksi. "Anna pääsi pois ilman kenenkään apua."

Oli kuin käärme olisi pistänyt Räiskön Mattia, piippu jäi lataamatta, ja sanattomaksi jääneenä meni hän ovesta ulos.

Hän aikoi mennä kotaan, mutta pysähtyi ovelle. Ovea vasten pystyssä seisoj Annan entinen heinäharava. Matti hätkähti ja peräytyi askeleen, mutta astui sitten lähemmäksi ja siveli haravanvartta hellästi ja varoen, aivan kuin olisi pelännyt, että se särkyy.

"Annan harava!" kuiskasi hän, ja hänen leukansa värähti.

Minne hän vain katsoi — kaikki kertoi hänestä, joka kuolleena makasi pirtin loukossa: aita pihamaan ympärillä, hakatut puut vajassa, heinät ladossa.

Matin tuli paha olla. Häntä itketti, mutta oli kuin olisi kurkussa ollut jokin este. Hän ei voinut itkeä. Viimein hän kulkeutui Angeljoen rantaan. Suuri purolohi meloutui juuri rantaa kohden kirkkaassa vedessä, mutta Matin nähdessään se nopeasti kääntyi ympäri ja katosi.

"Murhaaja!" näytti se sanovan, sukeltautuessaan syvyyteen.

Silloin Matin mieleen muistui joenperkkaus ja kolme kaunista sadan markan seteliä, jotka nyt olivat viinanmyyjäin hallussa. Hän lysähti mättäälle, ja hänen hartiansa alkoivat nytkähdellä.

Kun hän viimein illansuussa palasi tupaansa, kalpeana kuin ruumis, vallitsi siellä outo hiljaisuus. Annan ruumis, pikku Antti ja metsäherra seurueineen oli poissa. Oli kuin koko talon yli olisi levännyt äänetön kirous.

"Kirkolle vei Annan", selitti viimein emäntä itkunsekaisella äänellä, "ja parasta olikin, että saa edes kunniallisen hautauksen. Antin sanoi pitävän omanaan... Anna oli yöllä siihen tapaan puhunut..."

Matti katseli raivostuneena, mielipuolen tavoin ympärilleen. Sitten hän löi päähänsä ja huusi:

"Perkele!"

Ja purskahti pienen lapsen hillittömään itkuun.

* * * * *

Joulun alusviikolla Matti yritti hirttää itsensä, mutta vaimo sai sen estetyksi. Nyt he molemmat ovat hartaita uskovaisia, vaikkei talonpito silti tahdo olla sen parempaa.

Mutta metsäherra ei matkoillaan koskaan poikkea Räiskön Matin uutistaloon.

Erakko.

Metsänhoitaja Carl Eneas Brovall, filosofian maisteri, löi nyrkkinsä pöytään niin että koko puustelli tuntui tärähtävän, pöydällä olevat lasit hypähtivät ja kissa, jonka Manta, taloudenhoitajatar, tietysti metsäherran kiusaksi oli hankkinut, nopeasti loikkasi työhuoneesta salin puolelle.

"Rakkautta!" huudahti hän ja veti suunsa ylenkatseelliseen, musertavaan hymyyn.

Koko hänen mielenrauhansa näytti menneen, hänen harmajat, verestävät silmänsä säkenöivät, ja

hänen ohimosuonensa pullistuivat uhkaavasti.

"Rakkautta!" toisti hän vielä kerran murhaavan ivallisella äänenpainolla ja joi lasinsa pohjaan. "Älä sinä tule minulle puhumaan rakkaudesta tai — minä näytän sinulle rakkautta. Kyllä minä tiedän, mitä se on."

Sivumennen sanottu leikkipuhe oli saanut vastauksensa.

"Avustamaan" määrätty metsäkonduktööri Santeri Saarikoski, joka oli saanut ammattisivistyksensä Aleksanterin yliopistossa ja kuului siis vähän huonompaan rotuun kuin nuo tavallisesti hienosukuiset "evolaiset", loi esimieheensä vilpittömästi ihmettelyä ja hienoa pelkoa osoittavan katseen.

"En tiennyt, että setä tosiaankin..." aloitti hän.

Brovall teki torjuvan liikkeen kädellään. "Et tiennyt!" keskeytti hän. "Kaunista muistamattomuutta! Sinä et tule edistymään virkauralla, jos pysyt noin hatarapäisenä. — Kun keväällä tulit tänne, pidin sinulle pienen puheen. Muistatko sen?"

"Muistan", vastasi Saarikoski painaen päänsä alas.

"Mikset sitten pitänyt sitä mielessäsi?"

Santeri Saarikoski ei enää tahtonut pahentaa asiaa puolustelemalla itseään. Metsänhoitaja Brovallin puhe oli todellakin ollut hyvin helposti tajuttava: "Te saatte joka ilta juoda itsenne humalaan, jos teitä haluttaa, ja lyödä vaikka päänne seinään, jos sellaisesta olette huvitettu, mutta sanaa 'rakkaus' älkää minun kuulteni millään kielellä lausuko älkääkä juosko kuutamossa pappilan mamsellin kanssa pitkin tuntureita niinkuin tuo viheliäinen Häggqvist, joka minun sen takia täytyi toimittaa täältä pois etelään, — hän oli edeltäjäne. Joudun suunniltani sellaisesta. Olkaa muuten tervetullut, herra metsäkonduktööri!"

Puhe, joka aluksi oli tuntunut hiukan omituisen, vanhan herran leikkipuheelta, olikin vakaisinta, seurattavaksi aiottua totuutta. Tosin Saarikoski olikin pitkin aikaa kartellut Brovallille arkaa puheenaihetta, eikä pappilan mamsellikaan, huolimatta siitä, että hän oli pitäjän ainoa sivistystä saanut neitonen, ollut Saarikoskeen erikoisesti vaikuttanut, mutta miten lieneekin hän tänä iltana unhottanut itsensä...

Santeri Saarikoski oli puolen vuoden kuluessa oppinut, vaikka hyvin vähän, ymmärtämään esimiestänsä. Ja hän sääli Brovallia vilpittömästi.

"Tuollaiseksi käy hienoinen mies", oli hän usein ajatellut katsellessaan esimiestään, "kun elää kolmatta vuosikymmentä poissa ihmisten ilmoilta ainoana seuranaan suurisuinen ja riehakka emännöitsijä ja kesäisin leimaustyössä olevat raakaluontoiset sutkit..."

Hän olisi kernaasti esittänyt jonkun anteeksipyynnön, lausunut jonkun sanan selitykseksi, mutta hän ei tohtinut häiritä päämiehensä nähtävästi synkkiä mietteitä. Ja kuta kauemmin hän Brovallia katseli, sitä selvemmin hän tuli huomaamaan, ettei pitkällinen yksinäisyys, karu ympäristö ja yksitoikkoiset ihmiset olleet voineet hioa hänestä pois hänen perinnöllistä hienouttaan ja että hänessä sittenkin oli jotain jäljellä kanslianeuvoksen pojasta ja piispan pojanpojasta ja entisestä suuresta kavaljeerista.

* * * * *

Ulkona raivosi myrsky. Tuuli puhalteli tunturinsolasta suoraan järvelle, ja lumipilvet möyryivät ilmassa. Silloin tällöin tärähtivät ikkunaruudut oudosti ja kaameasti, ja pihalta kuului, miten vihuri paiskeli auki jääneitä ovia. Kukaan ei ollut enää liikkeessä, ei edes yksinäinen lappalainen tolvauttanut poroiaan ohi yksinäisen puustellin ja häirinnyt talossa vallitsevaa hiljaisuutta. Manta, emännöitsijä, oli ehkä jo mennyt levolle, jätettyään työhuoneen pesään viritetyn valkean hoitamisen herrain huoleksi.

Santeri Saarikoskea alkoi vähitellen vistottaa. Jo ennenkuin hän oli Brovallia edes nähnytään, oli hän toveriensa kuullut kertovan hänestä enemmän tai vähemmän uskottavia historioita, hänen sivistyneiden ihmisten pelostaan, hänen raivokohtauksistaan, kun hän suuttui, ja siitä ylenkatseesta, jota hän tunsii naisia — ja varsinkin nuoria naisia — kohtaan. Santeri Saarikosken mielikuvitus alkoi työskennellä, ja hänet valtasi selittämätön, tuskallinen kammo.

Brovall ei muuttanut asentoaan. Hän täytti lasinsa ja tyhjensi sen ja heitti tuon tuostakin läpituokevan katseen toveriinsa.

Vihdoin hän katkaisi hiljaisuuden, ja Saarikoskesta tuntui, kuin raskas paino olisi pudonnut hänen hartioiltaan.

"Sano minulle", kysyi hän, "eivätkö ihmiset pidä minua vähän hullunsekaisena? Ei tosin aivan pätkähulluna, mutta kuitenkin sellaisena, jolla ei jokainen kaira ole oikein paikoillaan."

Saarikosken oli vaikea vastata kysymykseen. Hän ei tiennyt, mikä hänen vastauksestaan voisi olla seurauksena.

"Sano vain totuus", tiukkasi Brovall. "Totuudenrakkaus kaunistaa nuorisoa."

Saarikoski yskäisi, ennenkuin puhui.

"Kyllähän setää moni pitää hiukan omituisena", vastasi hän sitten.

Brovall naurahti kuivasti ja katkerasti.

"Arvasin sen", sanoi hän. "Mutta sanohan vielä, eikö hoitoalueeni ole kukkatarhan tavoin hoidettu ja eikö arkistoni ole niitä ihanteellisimpia? Minä tunnen hoitoalueeni jokaisen puun. Persoonallisesti, poikaseni, persoonallisesti, enkä metsänvartijan kautta. Perhana, luulen, että kruunu saa suurennuslasi kädessä hakea virkamiestä, joka on niin hanakka virkatehtävissään kuin juuri minä, Carl Eneas Brovall."

"Se täytyy jokaisen tunnustaa", myönsi Saarikoski innokkaasti.

"Miksi en hae pois täältä, etelään, paremmille maille?" jatkoi Brovall enemmän itsekseen kuin toverilleen. "Ei huvita enää, vanhaa miestä. Viiteentoista vuoteen en ole käynyt edes Oulussakaan. Inhottaa koko kaupunki. Mennä sinne, olla pari päivää tukkihuutokaupassa tarkoituksella juoda koko vuoden säästö huutokaupan loputtua. Fy fan!"

Brovall teki inhoa osoittavan eleen kädellään ja täytti sitten oman ja toverinsa lasit.

"Olenko minä sinun mielestäsi auttamaton juoppo, sieni?"

Taaskin Santeri Saarikoski joutui sanattomaksi.

"Kuulitko, mitä kysyin?" kysyi Brovall uudelleen.

"Kuulin."

"No mikset suvaitse vastata?"

"Minä mietin."

Brovall huokasi ja loi nuorempaan toveriinsa tuskastuneen katseen.

"No mieti sitten", sanoi hän. "Se onkin lahja ihmisen, ett' ensin miettii mielessään, mittaa järjen miettehellä, kuten suuri Schiller sanoo. Mutta mitä tulee kysymykseen, onko metsänhoitaja ja filosofian maisteri Carl Eneas Brovall juoppo eli viinaan menevä, täytyy siihen kaiken järjen nimessä vastata kieltävästi. Jos hän kerran tai pari kuukaudessa ottaa pienen täräyksen, kuten kuluvalta hetkellä, itselleen virkistykseksi ja ylösrakennukseksi, annettakoon se hänelle anteeksi, erittäinkin kun hänellä on siihen psykologiset syynsä — huomaa se, virkaveli! — ja kun hän muuten on virkansa toimituksessa nuhteeton ja moitteeton."

"Psykologiset syynsä!" huudahti Saarikoski hämmästyen.

Brovall hätkähti vasten tahtoansa, hän huomasi tulleensa liian puheliaaksi ja muutti puheenainetta.

"Miltä sinusta tuntuu tämä maa?" kysyi hän. "Tämä köyhä ja vaivainen Lappi. Eikö totta, että erinomaiselta?"

"Totta", myönsi Saarikoski. "Tämä on todellakin ihmeellinen maa."

"Niin juuri", toisti Brovall innostuen ja melkein hartaasti, "ihmeellinen maa! Olisinpa muuttanut tänne varhaisimmassa nuoruudessani, niin olisin nyt suuri runoilija — vaikkeihän se vieläkkään ole myöhäistä. Minulla on hiukan taipumusta sellaiseen, ja alkuaikoina täällä ollessani panin kokoon joukon koreita värssyjä. Kaikki sivistyneet muuttuvat täällä runoilijoiksi: tuomari kirjoittaa korvia hiveleviä runoja tuomiokirjansa ääressä, pastori sepittää ihania kertomuksia, joku metsämies, jolla ei ole jumalallista kipinää, kirjoittaa, ellei muuta, ainakin korkeasti oppineen väitöskirjan, joku toinen taas rustailee mielenkiintoisia tutkielmia... Ja kaikkea tätä maassa, mistä kaikki kulttuuri puuttuu. Ihmeellistä, Saarikoski! — Ja mistä tämä johtuu? Mene ja tiedä! Mutta hanki itsellesi kokemuksia, hanki itsellesi joku muisto, kaunis tai vähemmän kaunis, miellyttävä tai epämieluisen ja muuta sitten tänne sitä vuosikausiksi vaalimaan. Kuukausi kuukaudelta, vuosi vuodelta käyvät muistosi sinulle joko

rakkaammiksi tai selvemmiksi, mikään ei niitä himmennä eikä koeta niihin vaikuttaa, ja vuosi vuodelta käy rauhasi yhä suuremmaksi. Korpien kuuset kuiskuttelevat sinulle, valkea koivu kertoo sinulle muistoja kotoisilta mailta, tunturit kertovat iankaikkista kertomustaan, hirvittävä suokin, autiuden ja yksinäisyyden kolkko vertauskuva, johdattaa sinulle mieleen, kuinka tyhjä voisit olla. Vähitellen muutut kuin yhdeksi heistä, kuusista, hongista, tuntureista tai joista, entisen elämäsi ja vähäpätöisyytesi puolueettomaksi, kriittiseksi syrjästäkatsojaksi, ja toisinaan pudistat päätäsi ajatellessasi, kuinka typerä olet voinut olla..."

Brovall oli taaskin puhunut ikäänkuin itselleen, muistamatta, että hänellä oli kuulija. Ja joka sanalta kävi Saarikosken kummastus ja mielenkiinto yhä suuremmaksi, samalla kuin hänelle selvisi, että hänen omituisella esimiehellään oli joku muisto, "mieluinainen tai vastenmielinen", vaalittavanaan. Ehkäpä juuri tässä muistossa oli syy hänen omituisuuteensa, jota yksinäisyydessä vietetyt vuodet olivat lisänneet. Mutta millään tavalla urkkia tietoja ei hän tohtinut.

"Enkö kerro sinulle merkillisiä juttuja", kysyi Brovall käytyään kohentamassa pesää ja oltuaan pitkän aikaa vaiti.

"Setähän puhui vain puhdasta totuutta."

"Sitä minä olen koko ikäni tehnyt, ja ehkä minua siksi pidetään vähän haljusekaisena. Tai sitten en puhu mitään."

Brovall täytti taas lasinsa ja vaipui pitkiin mietteisiin.

"Mitenkä ne viisaat sanovatkaan: seurustelu teroittaa ajatusta, mutta yksinäisyys on neron koulu", sanoi hän otettuaan muutaman siemauksen lasistaan. "Minun pitäisi siis kaiken todennäköisyyden mukaan olla suuri nero. Ja kuitenkin ihmiset... niin, yhtä lystiä: neron ja hulluuden rajahan on hiuksenhieno. — Mutta suuri nahjus minä joka tapauksessa olin..."

Brovallin otsasuonet pullistuivat, kuten aina kun hän suuttui, ja nytkin hänen sisässään näytti syttyvän suuri, selittämätön viha, joka vain odotti tilaisuutta saadakseen purkautua.

"Nahjus minä olin, auttamaton nahjus", jatkoi hän kiivaasti ja kiihtyen joka sanalta, aivan kuin peläten, ettei kerkeäisi sanoa sanottavaansa, "ja kuitenkin minun isäukkonni oli oikea mallieksemplaari isäukkojen joukossa ja äitini maailman hienoimpia naisia, ja nyt he ovat molemmat poissa surkean poikansa takia, epäilemättä maailman surkeimman pojan..."

Sanoessaan viimeiset sanansa näytti metsäherra olevan valmis sulamaan kyyneliin, mutta hillitsi kuitenkin itsensä ja huokasi syvään. Se näytti häntä rauhoittavan, ja hän jatkoi:

"Vai onko sinusta mitään logiikkaa ja järkeä siinä, että kun *hän* jätti minut ottaakseen luutnantin, jolla tosin oli koreat vaatteet, mutta joka ei omin varoin kyennyt saamaan edes housuja kinttuhinsa ja joka nyt kuuluu kuolleen jättäen vaimonsa ja lapsensa yhteiskunnan hartioille, niin heittäydyin hentomieliseksi, vuoroin itken, nauran ja välillä lueskelen ja ennenkuin aavistankaan, olen vastaleivottuna metsäkonduktöörinä matkalla hoitoalueeseeni tänne pohjoiseen... Minustahan piti tulla vähintään kansliatirehtööri... Enkä koskaan unohda isäukon pitkiä ja liikuttavia puheita enkä äitiäni, jonka sielua Herra armahtakoon. Ja tuo kaikki yhden ainoan naisen takia, joka ei, kuten isäni kalliisti vakuutti, ollut ajatuksensa arvoisen. Ehkäpä, jos olisin ukko-vainajaa totellut, asia olisi unohtunut ja minä olisin löytänyt säädylleni ja arvolleni sopivan vaimon, mutta mitä minä tein! Ajatus, kuinka olisi voinut olla, ei mennyt mielestäni, ja täällä olen yhä maaton. Ei mene mielestäni, kuinka alussa vaivuin täällä apatiaan, tylsyyteen, miten sitten koetin unohtaa lukemalla, hankkimalla itselleni kihlakunnan suurimman kirjaston, vihdoinkin väsyin siihen ja aloin juoda niin, että peljättiin minun imevän itseäni koko maan viinavarastot, ja lopuksi heittäydyin järkeväksi, hoidin hoitoaluetani kukkatarhan tavoin, luin, join, ja kirjoittelin asioita, joita ei kukaan muu kuin minä ole lukenut. Mutta ajatus, kuinka olisi voinut olla, ei vielä kukaan ole mennyt mielestäni, ja jokainen nuori nainen tekee minuun saman vaikutuksen kuin niljakka, mateleva käärme..."

Brovall oli noussut istuimeltaan ja mitteli huonetta pitkin askelin. Jokainen lausuttu sana näytti jännittävän hänen hermojaan.

"Ei mitään järkeä eikä logiikkaa", huokasi hän. "Ja sittenkin se oli todellista, ensimmäistä ja ainoaa..."

Saarikoski tunsu syvää myötätuntoa esimiestään kohtaan, huolimatta siitä, että kertomus oli kovin ylimalkainen, mikä johtui siitä, ettei kertoja omien, vilkkaasti vaikuttavien muistojen takia uskaltanut kertoa yksityiskohtia, peläten näiden saavan hänet suunniltaan.

"Olen kuullut, että rakkaus on ikuista", sanoi Saarikoski, koettaen saada puheen entiselle tolalleen.

Brovall pysähtyi kuin halvauksen saaneena, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä hän pyyhkäisi kaikki pöydällä olevat esineet lattialle ja iski nyrkinsä pöytään, jotta pöydänsä halkesi.

"Enkö ole sinulle sanonut", kähisi hän, "ettet saa sanoa sitä sanaa läsnäollessani!"

"Ulos siitä ja paikalla!" huusi hän sitten, polkaisten jalkaansa ja osoittaen ovea.

Saarikoski meni, mutta koko yönä hän ei saanut unta silmiinsä, hänen täytyi ajatella Brovallia ja hänen kertomustaan. Ja siinä maatessaan hän kuuli, miten hänen esimiehensä mittaili tahdikkain, harvoin askelin työhuoneensa lattiaa. Viimein hän, aamuyöstä, vaipui jonkunlaiseen horrokseen.

Hän havahtui, kun tunsu voimakkaan lyönnin olallaan, ja kun hän avasi silmänsä, näki hän edessään Brovallin punakat, humalaiset kasvot.

"Ylös siitä! Ei tämä mikään lasaretti ole!" komensi hän puolittain leikillisesti. "Sara-Jouni on täällä ja kertoo, että hänellä on karhu kierroksessa. Mitenkähän sitten lienee sen kierroksen kanssa nyt pyryn jälkeen! — Kuulitko susien ulvontaa aamuyöstä. Ne ovat tehneet kamalaa jälkeä porolaumoissa..."

Saarikoski nousi ja alkoi pukeutua.

"Minä taisin sinulle kertoa historioita illalla", jatkoi Brovall istuutuen. "Järkevänä miehenä sinä luonnollisesti et uskonut mitään, ja se olikin oikein, sillä puhuin vain muuten puhuakseni. Myönnä, että minulla on vilkas mielikuvitus — yhdenkuudetta vanhana — ja että minulla olisi ollut täydelliset edellytykset tullakseni runoilijaksi..."

Brovall ei odottanut vastausta, vaan meni huoneesta nauraen omituista, kalseaa naurua ja alkoi valmistautua karhunajoon.

Santeri Saarikoski tuijotti pitkään hänen jälkeensä, hymähti, pudisti surunvoittoisesti päätään ja rupesi vähitellen kunnostamaan ampumavehkeitään.

Harha-askelia.

"Saapa nähdä, mitä tästä oikein tulee", tuumivat leimaustyömiehet, kopistivat piippujansa ja pudistelivat päätään pahaennustavan näköisinä. He istuivat puuvajan portailla ja tupakoivat työstä tullessaan.

Toiset, jotka loikoilivat nurmisella pihamaalla, nauraa tirskuivat.

"Mitäpä tästä tulee...", vastasivat he, mutta eivät sanoneet, mitä tarkoittivat.

Sai itse arvata.

* * * * *

Isäntä, joka oli myynyt metsää ja jota muutenkin pidettiin varakkaana miehenä, katseli pirtin penkillä piippua poltellessaan miettiväisenä permantoon.

"Kun ovat ollakseen, niin olkoot", päätti hän lopuksi, "itsepä hän parhaiten ymmärtävät, mitä tekevät."

"Niin, kuka heitä paimentamaan", lisäsi emäntä, mutta samalla näkyi pieni itserakkauden hymynhäive hänen poskipäällään, ja hänen sydäntään kutkutti ylpeyden henki.

"Minä vain ajattelin, että jos se hyvinkin...", aloitti isäntä, mutta keskeytti lauseensa ja loi katseen emäntään.

Emäntä ymmärsi, mitä hän tarkoitti, ja hätkähti tahtomattaan.

"Liian siivo ja hiljainen näkyy olevan miehekseen", vastasi hän sitten.

"Mutta jos he sittenkin..." jatkoi isäntä ajatuksiaan, mutta keskeytti taaskin lauseensa ja teki uhkaavan liikkeen kädellään.

"Sehän on sen ajan murhe", virkahti emäntä, näköjään seuraamatta keskustelua sen enempiä.

Isäntä havahtui.

"Häh! Mitä sinä oikein sanot?" tiuskaisi hän.

"Mitä sinä sitten kysyit?"

"Minä ajattelin vain, että jos se sittenkin..."

Nyt emäntä nauroi makeasti.

"Ajattele sinä nyt vain, mitä ajattelet", puheli hän. "Samanlaisiahan mekin olimme, emme yhtään kummempia..."

Isännänkin kasvot lientyivät.

"Niinpä se taitaa olla", tuumi hän, "mutta kun se näyttää tahallaan venyttävän täälläoloaankin ja muutenkin... niin tuleehan sitä ajatelleeksi..."

"Ajattele sinä vain eteenkinpäin", nauroi emäntä, jättäen isännän yksinään, menen viilipytyjä hakemaan.

* * * * *

Emännästä oli mahtavaa, jos heidän Elsastaan tulisi "vosmestarinna".

Iltahämärä peitti tunturit ikäänkuin pehmeään, läpinäkyvään vaippaan, jängät höyryivät, kuusikkokorvet huokailivat. Koivunlehdet alkoivat kellastua, ja toisinaan tuuli lennätteli niitä pitkin lehtoja, jättäen ne sitten mättäitten koloon mätänemään. Kaikki tuntui raskaalta ja painostavalta, ilmassa oli syksyinen tuntu. Keski- ja iltapäivän päivänpaiste ei kyennyt poistamaan aamullisen, kylmän vihmasateen vaikutusta, se oli vain niinkuin auringon viimeisiä, epätoivoisia ponnisteluja taistelussa talvea vastaan, joka kaikesta huolimatta oli tuleva.

Sääsket olivat vaihtuneet mäkäröihin ja polttiaisiin, mutta ne harvat, jotka vielä olivat jäljellä, olivat sitä ahneempia ihmisverelle. Olihan myöskin heidän ehtoonsa käsissä. Heidän piti käyttää aikansa.

* * * * *

Iltahämärä katseli peräkamarin ruudusta sisään, uteliaana, mutta samalla turvallisen suojelevana. Sillä on sellainen tapa, iltahämärällä, jo ylimuistoisista ajoista asti.

— Kuinka täällä nyt eletään?

Mutta iltahämärä ei saanut vastausta, sen täytyi jäädä katselemaan ja kuuntelemaan. Se tiesi kokemuksesta, että sen aikana ihmissydän välittömimmin sykkii.

* * * * *

"Ettäkö sinä jo ylihuomenna aiot lähteä kirkolle?"

Nuori tyttö oli korjannut pois viimeiset ateriantähteet ja rupesi laittamaan kuntoon vuodetta, suurta ja leveää kahden hengen vuodetta, jossa olkipatjan päällä oli porontaljoja ja jota kattoivat peitteet ja raanut, — juuri sellainen vuode kuin niillä äärimmäisen Pohjolan parempiosaisilla on tapana pitää peräkamariissaan parempia vieraita varten.

Se oli nuori, korkearintainen, terveverinen tyttö, jolla oli suuret, ruskeat silmät, vankka varsi ja vahva, musta palmikko. Hänellä oli täyteläiset, punaiset huulet ja niiden takana terveet, valkoiset hampaat, mutta suun ympärillä oli voimakas piirre ja kädet olivat isot ja voimakkaat kuin miehen.

Hän ei näyttänyt tietävän, mitä pelko on, mutta kuitenkin hänen täytyi monta kertaa selventää ääntään, ennenkuin sai lausutuksi kysymyksensä.

Hienopiirteinen, hintelä nuori mies, joka ehkä oli ollut kalpeakin, mutta jonka kasvoihin sekä aurinko että pikiöljy olivat tehneet vaikutuksensa, laski pois kirjansa, ennenkuin vastasi. Hänen silmistään loisti vilpitiön ihastus ja lämpö.

"Mitä sinä kysyit, Elsa?" kysyi hän vuorostaan. Tyttö oli nyt saanut vuoteen valmiiksi ja istuutui tuolille häntä vastapäätä.

"Kovinpa sinä olit kiinni luvuissasi — tällä kertaa", naurahti hän.
"Kysyin vain, että ylihuomennako sinä sitten aiot lähteä kirkolle?"

"Niin, eihän minulla sen jälkeen ole täällä enää oikeastaan mitään tekemistä..."

Nuori mies koetti saada vastauksen kysymykseen sanotuksi niin pian kuin mahdollista.

"Eihän ole kummakaan", jatkoi hän sitten, kun tyttö ei vastannut mitään, "jos joskus kiintyy kirjaankin. Kirjahan on kuin hyvä toveri, sanotaan..."

"Niinpä kyllä", myönsi tyttö, mutta hänen kasvoistaan näkyi, että hän ajatteli muuta.

Nuori mies, toistaiseksi avustamaan määrätty metsänhoitaja, aikoi taas ruveta puhumaan jotain kauniista kirjoista ja niiden sivistävästä vaikutuksesta, mutta hänkin huomasi, että tytön mielessä oli muuta, ja vaikenä. Huoneessa vallitsi hiljaisuus, ja iltahämärä tuli yhä tummemmaksi.

"Olemmehan tänä kesänä yhdessä lukeneet paljon hyviä kirjoja, Elsa", sanoi hän vihdoinkin, katkaisten painostavaksi käyneen hiljaisuuden.

"Niin, olemmehan tehneet sitä myöskin", myönsi tyttö hiljaisesti.

Hän pani painoa kahdelle viimeiselle sanalle, ja nuori mies tunsikin jotain sisimmässään oudosti ja epämiellyttävästi värähtävän.

"Sitä myöskin!" toisti hän. "Mitä sinä oikein tarkoitat?"

"Kyllä sinä tiedät", vastasi tyttö hiljaa.

Värit vaihtelivat nuoren miehen kasvoilla, ja hän näytti vaipuvan syviin mietteisiin. Vihdoinkin hän otti tytön käden omaansa ja katsoi häntä syvään silmiin.

"Tuleeko sinun ikävä, kun menen pois?" kuiskasi hän.

"Älä edes kysy sitä..."

Tytön silmäluomet värähtivät, ja pitkin hänen punakoita poskiaaan valui kyynelhelmi toisensa jälkeen. Hän näytti olevan valmis millä hetkellä tahansa purskahtamaan valtavaan itkuun.

"Älä huoli surra", lohdutti nuori mies. "Enhän minä kauaksi mene, parin kolmen päivänmatkan päähän, enkä myöskään iäksi. Ensi kesänä tulen takaisin."

Hän siveli hellästi tytön kättä ja veti häntä lähemmäksi itseään, kunnes tyttö istui hänen sylissään. Silloin hän suuteli tytön täyteläisiä, punaisia huulia.

"Aikahan kuluu itse asiassa niin nopeasti, vaikka se kuinkakin pitkältä tuntuisi", puhui nuori mies edelleen, "syksy, talvi, lumi ja jää, sitten taas kevät... Ennenkuin oikein aavistatkaan, olen jo täällä... Ja entäpä sitten jos eroammekin, tiedäthän, että pidän sinusta..."

Tyttö nosti päänsä nuoren miehen rinnalta ja katsoi häntä pitkään ja tutkivasti.

"Koko kesän olet sinä sanonut..." aloitti hän epäröiden, "mutta sano vielä, että rakastat minua!"

Nuori mies hymähti ja puristi tytön kiinteämmin itseään vasten.

"Olenhan sen jo sanonut niin monta kertaa, että sinun jo pitäisi se uskoa."

"Sano kuitenkin vielä kerta", pyysi tyttö.

"No minä sanon: minä rakastan sinua."

"Ei tuo nyt tullut niinkuin ennen..."

"Kaikki, mitä usein käytetään, kuluu", huokasi nuori mies. "Sanat myöskin. Kun olen jo sanonut, että rakastan sinua, niin usko se, näethän sen. Miksi minun aina pitäisi sitä vakuuttaa..."

"Se tuntuu niin uskomattomalta ja vieraalta, melkein kuin unelta, varsinkin nyt, kun lähdet pois. Miksi sinä minusta välittäisit?... Niin, älä sano, olethan jo monta kertaa sanonut, että olen muka erilainen kuin muut, joita olet nähnyt... ja kai täällä korven keskellä vähän erilaiseksi jääkin, kun jää muista joka suhteessa jälkeen. Minähän olen niin oppimaton ja kömpelö... Jos minut joskus, niinkuin olet puhunut, alamaailmaan veisit niin tuskin ihmisten parissa oikealla tavalla syödä osaisin..."

Nuori mies tunsikin kuin veitsen piston rinnassaan ja vavahti. Mutta tyttö ei sitä huomannut.

"Ja kyllä siellä alhaalla on tyttöjä", jatkoi hän, "jotka pian kääntävät ajatuksesi muualle..."

"Jos sinä tietäisit, kuinka väröttömiä, kalpeita ja saamattomia ne kaikessa opissaan ja koreudessaan ovat", keskeytti nuori mies, koettaen kääntää puheen leikiksi, "et puhuisi yhtään mitään".

"On niillä toinenkin puolensa... se tyköveto..."

Nuori mies naurahti helakasti ja vapauttavasti. Kumpikaan ei pitkään aikaan puhunut mitään.

Iltahämärä mietti, muuttuisiko yöksi, mutta se aikahan tulisi muutamien iltojen perästä. Parasta vielä pysyä hämäränä ja kuunnella. Tyttöä näytti vielä joku seikka painavan.

"Sinäkö sitten tulet ensi kesänä?"

Tyttö kohotti päänsä ja irtautuen hiukan nuoren miehen syleilystä rupesi, katsomatta häneen, naputtamaan sormillaan pöydänkantta. Silloin nuori mies huomasi, että kädet eivät olleet pienet ja valkeat, kukkamaiset, vaan isot, hiukan punertavat ja sääskenpistoksia ja mäkäränpuremia täynnä. Ja hän unohti vastata.

Iltahämärä teroitti kuulonsa ja katseensa. Se aavisti jotain mielenkiintoista.

Tyttökin oli huomannut, että nuori mies tarkasteli hänen käsiään, punastui ja irroittautui yhä enemmän.

"Niin, sellaisiksi ne tulevat, kun täytyy tehdä työtä", sanoi hän melkein kovasti, mutta hiljensi heti äänensä ja toisti kysymyksensä, tällä kertaa katsoen miestä totisesti silmiin.

"Mutta olenhan jo senkin sanonut, että tulen", vastasi mies miltei tuskallisesti ja yritti puristaa hänet rintaansa vasten, mutta tyttö loittoni yhä.

"Entä jos tulisit liian myöhään."

Nuori mies säpsähti, loi tyttöön pelästyneen katseen ja kohtasi uhkaavan, ruskean silmäparin.

"Mitä sinä oikein taas tarkoitat?" sammalsi hän hämmästyneenä.

"Sinun pitäisi se itse tietää yhtä hyvin kuin minunkin", vastasi tyttö rauhallisesti. "Sinähän rakastat minua."

* * * * *

— Siinä sitä nyt ollaan, ajatteli iltahämärä, nähdessään nuoren miehen valahtavan ruumiinvalkeaksi.
— Annapahan olla, miten ne oikein aikovat selviytyä.

Ja iltahämärä astui kokonaisuudessaan sisään, tehden huoneen melkein pimeäksi, niin että metsä näytti synkältä ja uhkaavalta, aivan kuin joka puun juurella olisi seisonut paha omatunto, ja metsän takana oleva tunturi tuli suunnattomaksi, mustaksi möhkäleeksi, joka näytti lähenevän niin, että se millä hetkellä tahansa voi kallistua ja musertaa alleen huoneessa olijat. Mutta tyttö ei tästä pitänyt, vaan nousi nopeasti miehen sylissä ja sytytti kynttilän ja juuri sillä hetkellä kuului, kuinka tuvan seinäkello löi kahtatoista.

"Mutta mikset sinä ennen ole tätä sanonut?" kysyi nuori mies hätäytyneenä, hiukan toinnuttuaan ensi pelostaan.

"Kun olen odottanut, että sinä jotain siihen suuntaan puhuisit", vastasi tyttö. "Olen odottanut sitä jo kaksi kuukautta, ja nyt kun heti aiot lähteä, etkä vieläkään mitään sanonut, niin minun täytyi..."

Tytön silmiin ilmestyivät taaskin kirkkaat kyynelhelmet ja koko hänen ruumiinsa värisi; hän kietoi pehmeät käsivartensa nuoren miehen kaulaan ja vaipui voimattomana ja nyyhkien hänen syliinsä.

Kynttilä lehahti sammuksiin ja iltahämärä poistui, antaen paikkansa aamuhämärälle. — Kyllä siitä hyvä tulee, ajatteli se.

Mutta kun tyttö taasen istui nuoren miehen sylissä, unohti tämä eron sivistyneen ja sivistymättömän ja yksinkertaisen ja hienon ja ylhäisen ja alhaisen välillä ja ajatteli, että ihmisethän ovat kaikki vain ihmisiä, olipa pinta millainen tahansa. Hän tunsu lämpimän ruumiin likistäytyvän itseensä aivan kuin turvaa etsien ja hän tiesi, että se oli sama korkearintainen, loistavasilmäinen tyttö, jonka kanssa hän oli tehnyt pitkiä retkiä tunturinrinteelle, josta erämaan talo häämötti kaukaisena, punaisena pilkkuna. Ja häneen meni miehuudentunne, jonkalaista hän ei ennen ollut tuntenut, tunne, joka käski ja velvoitti. Lopuksi hänkin nyyhki yhdessä tytön kanssa, sillä hän oli nuori ja turmeltumaton, lisäksi saanut hyvän ja kunnollisen kasvatuksen ja oli ensi kertaa oikein todella rakastunut.

"Älä sure, Elsa", sanoi hän viimein päättävästi, "minä menen heti puhumaan isäsi kanssa".

Tyttö nosti päänsä, ja jos olisi ollut valoisa, olisi huomannut, miten hymy kirkasti hänen kasvonsa.

"Menetkö?" kysyi hän. "Nytkö heti! Mutta nythän on yö."

"Yhdentekevää! Kyllä minä nyt menen."

Hän laski tytön sylistään ja meni ovea kohden. Ellei hän nyt menisi, niin kuka tietää miten kävisi. Joskus voi yksi ainoa minuuttikin tuoda mukanaan niin monta ajatusta.

Olihan se vähän ihmeellistä, kun isäntää mentiin herättämään keskellä makeinta yöuntaan. Mutta kun hän kuuli, mistä on kysymys, hieroi hän unen silmistään ja nousi vuoteen laidalle istumaan ja kaivoi sitten esille tupakka vehkeensä.

"Vai niin, vai sillä tavoin...", sanoi hän, kuultuaan mistä oli kysymys, "no, jos asiat kerran ovat niin, niin mikäpä siinä olisi... Kun ei vaan tulisi sitä katumusta... Nimismieskin... Nousepas siitä, Maija, täällä on vosmestari... Niin, nimismieskin, piti sanomani, nai piikansa... Kuinka kauan aikaa se nimismies on ollut naimisissa, Maija?"

Emäntä oli myöskin noussut vuoteeltaan, mutt'ei unenpöpperössään vielä osannut arvata, mikä oli kysymyksessä.

"Mitä sinä nyt nimismiehen naimisesta", tiuskaisi hän vähän kärsimättömästi, kiinnittäessään sukkiaan, "mitä lienee toistakymmentä vuotta..."

"Niin toistakymmentä vuottahan siitä on", jatkoi isäntä pistäen uudelleen piipun hampaisiinsa, "kun se nimismies — olette tainnut tulla sen kirkolla tuntemaankin — nai piikansa. Mutta onneton pariskunta siitä tuli, onneton pariskunta... Arvaahan sen nyt, kun piikansa nai... Ei saanut arvatenkaan omasta mielestään kyllin hyvää... ja miksei olisi vertaisempiaankin saanut, ellei olisi laittanut asioita sille mallille, että piti piika ottaa... ja nyt se on juonut koko ajan... Niin että eiköhän ole parasta, että tekin Elsan kanssa otatte ja vähän mietitte asiaa, ettei virheitä tulisi... Mistäpä se Elsakaan niitä tietoja ja viisautta ja karskia käytöstapaa olisi hankkinut..."

Emäntä oli jo saanut puetuksi päälleen ja tullut täydelleen tajuamaan, mistä on kysymys, ja keskeytti pontevasti:

"Älä aina hupsi, Matti. Sehän on kahden kauppa ja kolmannen korvapuusti. Eikähän Elsa mikään piika ole."

Isäntä otti piipun suustaan ja vilkaisi moittivasti emäntää.

"Eihän sitä kukaan ole sanonut, että se mikään piika onkaan, eikä sellaiseksi tulekaan", sanoi hän vähän suutahtaneesti, "mutta kyllähän sen sivistys nyt sentään nollaa on vosmestarin rinnalla.... Ja vaikka olisi huonostikin käynyt, niin en minä sentään Elsa samaan rääkkiin panisi kuin missä vallesmannin rouva on... e-en. Kyllä se on hyvin viisasta, että vosmestari ja Elsa vähän miettivät asiaa..."

"Kyllähän se asia jo tämän kesän kuluessa on mietitty", virkahti nuori mies hiljaisesti.

Emäntä purskahti helapää-nauruun.

"Johan minä olen Matille sitä koko kesän hokenut, kun olen teitä katsellut, että saa nähdä... Ja jo saikin..."

"Minä olen aikonut monta kertaa sanoa Elsalle, että pidähän käpäläsi erillään, ettet polta siipiäsi", virkahti isäntä, pistäen piipun taas hampaisiinsa.

"Ja minä olen sanonut", jatkoi emäntä, "että liian siivo vosmestari on varottavaksi. Enkö olekin, Matti?"

"Olethan tuota", murahti isäntä.

"Mutta minulla ei ole mitään muuta kuin virkani ja velkoja", lausui nuori mies hetken kuluttua.

Merkkillistä, ettei isännällä ollut tänä yönä aikaa vetää yhtään kunnollista mietintö-sauhua, ennenkuin hänen taas täytyi ottaa piippu vakinaiselta paikaltaan.

"Vai niin... tuota", aloitti hän, mutta taaskin emäntä keskeytti hänet:

"No kyllähän me aina alkuun autamme."

"Niin alkuun... tuota." — Isäntä sylkäisi ja pisti taas piipun paikoilleen. — "Ei ole meilläkään liikoja... mutta ainahan sitä jollakin tuhannella... Tuota paljoko teillä oikein on palkkaa?"

"Saattaa nousta neljäntuhanteen..."

"Hm... no... vai ei niillä herroillakaan ole sen enempää... Minulle olivat viime vuonna panneet sata äyriä... Vaikka liikaahan siinä oli tietenkin... Mistäpä meillä niitä suuria tuloja... Mutta ainahan sitä sen verran on, että alkuun voi auttaa..."

* * * * *

Samana syksynä mikkelin tienoissa heidät pitäjän kirkossa vihittiin ja kirkkoherra puhui tärisyttäviä sanoja niille, jotka ry pivät synnin liassa, käskien heitä tekemään kääntymyksen ja sitten hän vielä puhui kauniita sanoja vastaviihitylle parikunnalle, kehoittaen heitä nöyryyteen ja kuuliaisuuteen ja etteivät antaisi maailman loiston ja rikkauten häikäistä itseään, ja naiset pyyhkivät silmiään, ja morsiamen äiti, joka oli puettu mustaan silkkipukuun, heitti ylevän katseen ympärilleen, mutta isä kulki sen näköisenä, kuin painaisivat häntä ikävät aavistukset, joista hän ei parhaimmalla tahdollakaan voinut päästä rauhaan. Lappalaiset, jotka pitäjän etäisimmiltä kulmilta myöskin olivat saapuneet tähän juhlalliseen tilaisuuteen — samalla kuin tulivat mikkelinmarkkinoille — katselivat paulakenkiensä kärkiä ja pukujensa hopeasolkia ja pitivät koko menoa äärettömän hienona ja monimutkaisena, sillä he eivät vielä koskaan olleet nähneet yhdellä kertaa niin paljon herroja ja isoisia koossa. Mutta vallesmanni istui synkän näköisenä ja hienossa tuuterissa lähellä ristikäytävää vanhan vosmestarin vieressä ja lykkäsi tätä kylkeen ja kuiskasi:

"De va' fan, kuinka ne nyt ovat ihania ja autuaita... Men vi ska' se, vi ska' se..."

Sitten hän änkeytyi toivottamaan onnea hääparille, sillä nyt siirryttiin Puntukseen, joka oli vuokrattu häittenpitoa varten, koska morsiamen koti olisi ollut liian kaukana ja hankalan matkan päässä, eikä hääiltoa häirinyt olleenkaan se, etteivät morsian eikä sulhanen osanneet tanssia, vaan päinvastoin lisääntyi huippuunsa, kun vallesmanni ahkerasti otettuaan totia nousi pöydälle ja piti pitkän ja liikuttavan puheen morsiamelle suomeksi ja sulhaselle ruotsiksi.

Kun aviopari sitten seuraavan laskiaistiistain korvissa sai esikoisen, kamalaa ääntä pitävän poikalapsen, oli se vallesmannin ja monen muunkin laillista järjestystä rakastavan pitäjäläisen mielestä vähän niinkuin liian aikaista, eikä vallesmanni malttanut olla siitä huomauttamatta vanhalle metsänhoitajalle.

"Enkös sanonut sitä, veli", sanoi hän neljännen lasin jälkeen, "jotain täytyi olla alla... Man luxar inte en gammal... heh..."

"Tjaah, mutta se oli vain hyglisesti tehty Evertiltä", väitti vanha metsäherra, "helkkarin kauniisti ja miehekkäästi tehty, aivan kuin sinulta viisitoista vuotta sitten..."

"Jaa, mutta sehän nyt ei kuulu asiaan..."

"Suuria gentlemanneja olette te molemmat Herran edessä, suuria gentlemanneja", hoki vanha metsäherra, "ei muuta kuin pitää hyvänään vaan. Skool! Sellaista voi tapahtua itsekullekin..."

"Kun on tunteet... heh! Skool!"

* * * * *

Seuraavana keväänä muutti nuori metsäherra rouvineen valkoiseen puustelliin joen rannalle hyväkeuhkoisen poikansa kanssa, sillä nuoresta metsäherrasta oli nyt tullut oikein vakituinen vosmestari hoitoalueeseen. Kerrottiin, että rouvan isä samana keväänä kävi alhaalla ottamassa pankista kymmentuhatta markkaa. Tietysti nuorta paria — ketä sitten muuta — varten.

"Hätäköös niitten on elää", sanottiin, "varallisuutta, hyvä asema ja hyvä palkka..."

Ja sitten kului vuosi ja kului toinenkin, talvet ja kesät tulivat ja nuoresta vosmestarista alkoi vähitellen tulla vanha vosmestari, ja pitäjäläiset lakkasivat sanomasta vosmestarin rouvaa Elsaksi ja puhuttelivat häntä vosmestarinnaksi, ja naiset niiasivat ja miehet nostivat lakkia, kun tulivat häntä vastaan maantiellä tai polulla. Lapsiakin oli jo kolme.

Vosmestarinna oli iso ja leveä ja käskevä meiningeissään, ylpeäkin hän oli ja harvasanainen, mutta eihän se kumma ollutkaan. Harva talontytär sitä vaan vosmestarinnaksi pääsee. Mutta herra vosmestari itse pysyi hintelänä ja kulki aina niinkuin murheen painamana ja viihtyi mieluummin metsissä ja nimismiehellä.

Ihmeellinen vetovoima sillä olikin vallesmannille. Mutta se taisi johtua siitä, että molemmat olivat pitäjän vanhimpia virkamiehiä, papit ja toiset metsäherrat olivat muuttuneet senkin seitsemän kertaa, tulleet ja taas menneet paremmille maille. Vosmestari vain ei liikkunut minnekään valkoisesta puustellistaan joen rannalta; sanoivat, että rouvakin oli muuttoa vastaan, ja kaipa yksi metsäherranvirka oli yhtä hyvä kuin toinenkin.

Eikähän se syrjäisiä liikuttanut. Puustellista ei koskaan kuulunut mitään, ei hyvää eikä pahaa, ja niin kuluivat vuodet, eikä vosmestarin perheestä pahinkaan juorukello olisi tiennyt muuta, kuin että kaikki ovat terveitä ja hyvissä voimissa.

Ainoa, mistä osa ehkä voitiin lukea vosmestarin ansioksi, oli se, että kun hän alkoi kulkea vallesmannilla, heitti vallesmanni ryypäämisen vähän vähemmäksi ja tuli rouvaansa kohtaan paremmaksi, niin että pitäjäläisten juorupuheet hiljalleen lakkasivat.

"On siinä miestä", tunnustettiin vosmestarista.

Niillä olikin merkillinen tapa istua ja "maistella", herra vallesmannilla ja herra vosmestarilla.

Illansuussa, kun alkoi hämärtää, ilmestyi metsäherra nimismiehen huoneeseen, pani lakkinsa naulakkoon, tervehti ja kävi istumaan. Jos nimismiehellä sattui olemaan jotain tekemistä teki hän ensin työnsä loppuun, muussa tapauksessa hän astui vastaan ja tervehti metsäherraa kädestä pitäen.

Nimismiehen piika oli kylällä kertonut, että vosmestari ja vallesmanni sitten tervehdyksen jälkeen istuessaan harvoin vaihtoivat halaistua sanaa, ja kyläläisten mielestä oli hyvin kummallista, että kaksi täysijärkistä miestä sillä tavoin saattoi istua ja "mulkoilla" toisiaan, niinkuin he sanoivat. Näin he saattoivat istua tunnin tai pari, kunnes viimein nimismies varmoin askelin marssi kaapilleen, otti sieltä esille tinakaulaisen pullon ja loi tavaksitulleen, kysyvän katseen metsäherraan. "Mitä mieltä sinä olet? Olisikohan tarpeellista meidän ottaa yksi napaus?"

Silloin metsäherra tavallisesti vähän vilkastui, siveli huulipartaansa ja vastasi:

"Jaa... minkähän tuo tekisi..."

Tämän myönnytyksen saatuaan nimismies täytti pikarit, pullo asetettiin pöydälle ja molemmat miehet istahtivat toisiansa vastapäätä, kumpikin tavalliselle puolellensa pöytää.

"Terve!"

"Terve!"

"Tjaah!"

"Hm..."

Nimismies sytyttää savukkeen.

"Miltäs nyt on tuntunut?" kysyy hän.

"No jaa, erinomaiselta. Mikäpä tässä oikeastaan olisikaan. Vaikka ainahan sitä sattuu erinäisiä lapsellisia ajatuksia..."

Nyt metsäherrakin sytyttää savukkeen ja pikarit täytetään toistamiseen.

"Niin, mistä ajatuksista veli puhuikaan?" tiedustelee nimismies ja täyttää lasit kolmannen kerran.

"Niin, ajatuksista! Sattuu aina tulemaan mieleen yhtä ja toista... Tapahtuuhan elämässä aina jotain, josta saa loppuiäkseen miettimisen aihetta..."

"Aivan oikein!"

"Kun on nuori ja kokematon, tulee tehneeksi kaikenlaisia tyhmyyksiä, joita sitten saa parsia... Mutta pysyä gentlemannina viimeiseen asti — siinä hyvä periaate."

Nimismies tyhjentää lasinsa.

"Minäkin tahdoin nuorempana olla niin äkkipikainen luonteeltani", sanoi hän, "enkä oikein ymmärtänyt asemaani virkamiehenä... hm... ja aviomiehenä..."

"Pitää aina muistaa, ettei syytön joudu kärsimään. Tuntuu minustakin toisinaan hiukan ontolta ja yksinäiseltä... Ka terve! Minulta taisi äsken jäädä lasi koskematta... Mutta ajattelen, että hyvä on niinkuin on... Mutta joskus odottaisi saavansa vähän enemmän ymmärtämystä osakseen, ja kun Elsa sitten sanoa paukauttaa oikein kenraalityperyyden ja minä kiitän Herraani, ettei kukaan vieras ole kuulemassa, niin tahtoo väkisinkin tulla lausutuksi karvas sana..."

"Sepä se minuakin alkuaikoina riivasi, veli hyvä", keskeyttää nimismies ja kaataa taas laseihin, tällä kertaa puolilleen. "Mutta sinä et kuitenkaan lausu sitä karvasta sanaa?"

"En. Miksi minä sen lausuisin? Omahan on vikani. Ja minä rupean sitten miettimään sitä kesää, ennenkuin mentiin naimisiin — ei sitä siihen aikaan paljon ajatellut kulttuurieroa eikä muutakaan..."

"Eipä totisesti. Terve sitten taas!"

"Ja sitten tulen sellaiseen mielentilaan, ettei tee mieli mitään eikä minnekään... Jos sanoisin yhdenkään ymmärtämättömän sanan, niin sitä seuraisi..."

"Mikä?"

"Maallinen helvetti. Minne me toisistamme pääsemme? Paras lunastaa vekselinsä ja olla ajattelematta..."

Metsäherran kasvoille nousee puna, ja hänen silmissään saattaa huomata pienen, ehkä veitikkamaisen kimmellyksen.

"Mutta joskus sitä kernaasti ajatteleekin", jatkaa hän, "ja silloinkin tulee siihen johtopäätökseen, että paras on niinkuin on. Olisi näet voinut saada sellaisenkin, joka pyrki pistämään nenänsä sellaisiin asioihin, joita hän ei parhaimmalla sivistykselläänkään kykene ymmärtämään, ja siitä tulisi tietysti kalabaliikki..."

"Sehän minuakin nykyisin lohduttaa", huokaa nimismies ja tipauttaa vähän kummankin lasin pohjalle, sulkee huolellisesti pullon ja vie sen kaappiin.

"Kyllä Elsa on paras, minkä olen voinut saada", päättää metsänhoitaja, "ja sitä paitsi — oma vika... Kah, onpa se aika taas kulunut. No näkemiin."

Ja hän ottaa lakkinsa ja katoaa yhtä hiljaa kuin on tullutkin.

Puustellista vilkkuvat vielä tulet ja rouva tulee miestään portaille vastaan.

"Kauanpa siellä taas oltiin!"

Metsäherra naurahtaa.

"Tietysti niitä elämän suuria kysymyksiä", naurahtaa rouvakin.

"No niitä..."

"Eiköhän tässä jo ala olla elämänkysymykset selvillä, kun on koti, perhe ja virka huollettavanaan..."

Rouva astuu miehensä edellä sisälle ja sytyttää lampun.

"Ruokasalissa on illallista..."

Mies toivottaa vaimolleen hyvää yötä suutelemalla häntä poskelle. Niin on hän tehnyt aina. Ja rouva tuntee nenässään konjakin hajua, mutt'ei ole sitä huomaavinaan. Tarvitseehan nimismieskin jotain seuraa.

Mies istuu pöydän ääreen. Hänen ollenossaan on jotain raskasta ja alakuloista, ja häntä luulisi kymmentä vuotta vanhemmaksi kuin hän itse asiassa on. Hän ei ole onnellinen, ellei ole onnetonkaan, hän on vain väsähtänyt ennen aikojaan, harrastusten puutteessa, jota ei kukaan ole kyennyt virittämään.

Syystaivaalla vilkkuvat tähdet. Mies sammuttaa lampun ja katselee niitä kauan ja hartaasti. Sitten hän huokaa ja käy levolle.

Elämän ratas kulkee tasaisesti ja säännöllisesti. Ulkoapäin ei sitä mikään ole kovertanut.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERÄMAAN KANSAA: KUVAUKSIA POHJAN PERILTÄ
***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook,

except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the

copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by

sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.